

Women's Role in Post-Disaster Housing Reconstruction: A Systematic Review

Abstract

Purpose: This study presents a systematic review of the scientific literature on post-disaster housing reconstruction, with a particular focus on the multi-faceted roles of women. It aims to synthesize existing knowledge, analyze research trends, identify critical gaps, and highlight areas requiring further investigation. Moving beyond the conventional portrayal of women as passive victims of disasters, this study explores their active participation, agency, and leadership in rebuilding efforts while acknowledging the persistent vulnerabilities they encounter.

Methodology: Employing a systematic review approach, this study analyzes 32 selected articles from the Scopus and Web of Science databases. The review methodology follows established frameworks, drawing insights from Kitchenham and Charters (2007) and Bani Asadi et al. (2023). The research process involved: (1) defining rigorous inclusion and exclusion criteria, specifically focusing on women's roles in post-disaster housing reconstruction rather than broader disaster recovery efforts; (2) implementing a comprehensive search strategy using key terms; (3) systematically reviewing and coding selected articles based on methodologies, findings, and key concepts; (4) conducting content analysis, including word frequency analysis, co-occurrence analysis via VOSviewer, and a temporal analysis of publication trends; and (5) validating findings through expert consultation.

Findings: The analysis yielded several key insights:

The literature predominantly emphasizes vulnerability. Although terms like "women" and "disaster" were frequent due to the search parameters, the prevailing discourse primarily frames women as victims rather than active agents in reconstruction. This indicates a persistent gap in recognizing their leadership and agency in rebuilding efforts. While vulnerability remains a focal point, the analysis identified an increasing, though still limited, acknowledgment of women's resilience, participation, and leadership in reconstruction processes. Co-occurrence analysis revealed nine thematic clusters: gendered vulnerabilities, social resilience, physical reconstruction of housing, policy and adaptive capacities, and community participation. These clusters indicate a slow but growing recognition of women's roles, moving beyond the perception of them as passive recipients of aid.

نویسنده اول (لاتین)^۱

نویسنده دوم (لاتین)^۲

نویسنده سوم (لاتین)^{*۳}

^۱ PhD Candidate in Architecture, Faculty of Architecture and Urban Planning, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. Email: a_hassani@sbu.ac.ir

^۲ (Corresponding author): Assistant Professor, Department of Landscape Architecture and Reconstruction, Faculty of Architecture and Urban Planning, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. Email: z_mottaki@sbu.ac.ir

^۳ Assistant Professor, Department of Landscape Architecture and Reconstruction, Faculty of Architecture and Urban Planning, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. Email: m.adib@sbu.ac.ir

The number of publications addressing women in post-disaster housing reconstruction has risen over time, particularly after 2019. This trend may reflect a broader global awareness of gender equality and its relevance to disaster recovery policies. However, given the study's limited sample size, caution is necessary when interpreting these patterns. Nevertheless, the increasing research interest signals the importance of integrating gender-sensitive approaches into reconstruction policies and academic discourse. Research on this topic is geographically concentrated in the Americas, particularly in the U.S. and Canada, and in Asia, with a significant focus on Bangladesh. The prominence of Bangladesh likely stems from its high exposure to natural disasters and its evolving policy focus on disaster resilience. However, other regions remain underrepresented in the literature, highlighting the need for more geographically diverse research.

The journal *Disasters* emerged as the most prominent publication venue in this field, reflecting its specialized focus on disaster research. Other significant outlets include the *International Journal of Environmental Research and Public Health* and *Gender, Place & Culture*. This distribution of publications underscores the interdisciplinary nature of the research, showing increasing intersections between post-disaster reconstruction, gender issues, and the fields of public health, geography, and social sciences. Expert consultation corroborated these findings, emphasizing the dominant focus on vulnerability and the relative scarcity of studies addressing women's active participation and leadership. Experts also highlighted the need for more qualitative research to capture women's lived experiences and contributions in diverse socio-cultural contexts.

Conclusion: This systematic review highlights the crucial yet often under-explored role of women in post-disaster housing reconstruction. While a growing body of literature acknowledges their contributions, the predominant narrative still focuses on their vulnerabilities rather than their agency and leadership. The findings reveal significant research gaps, particularly regarding women's involvement in decision-making, the long-term impacts of reconstruction policies on gender equality, and the intersection of cultural and socio-economic factors in shaping women's experiences.

Future research should prioritize longitudinal studies to assess the long-term effectiveness of policies and interventions, cross-cultural analyses to compare different regional approaches, participatory qualitative research to capture women's voices, and critical policy evaluations to identify best practices. Additionally, developing context-specific indicators to measure women's empowerment in reconstruction efforts will provide more tangible insights into progress and remaining challenges. By addressing these gaps, scholars and policymakers can contribute to more inclusive, equitable, and effective post-disaster housing reconstruction strategies. Recognizing and empowering women as key agents of change will not only improve disaster recovery outcomes but also foster greater resilience and social equity in affected communities.

Keywords: Housing Reconstruction, Disaster, Women, Gender, Systematic Review, Empowerment, Vulnerability.

دفتر انتشار و اطلاع رسانی
نشریه

Receive:

.././....

Acceptance:

.././....

نقش زنان در بازسازی مسکن پس از سانحه: یک مرور نظام مند

چکیده

هدف: هدف این مطالعه، بررسی نظام مند تولیدات علمی در حوزه بازسازی مسکن پس از سوانح با تاکید بر نقش و جایگاه زنان، به منظور تحلیل وضعیت موجود، شناسایی روندهای پژوهشی و آشکارسازی شکافهای دانش در این حوزه است.

روش شناسی: این پژوهش با استفاده از روش مرور نظام مند و با تحلیل محتوای کمی و کیفی ۳۲ مقاله منتخب از پایگاههای دادهای اسکوپوس و وب آو ساینس انجام شد. تحلیل دادهها شامل تحلیل فراوانی واژگان، تحلیل هم خدای واژگان با نرم افزار وی او اس و یوئر، تحلیل روند زمانی انتشار مقالات، شناسایی مجلات و کشورهای پیشرو و تحلیل شبکههای هم تالیفی بود. همچنین، برای اعتبارسنجی یافتهها و تکمیل تحلیل محتوا، از نظرات خبرگان استفاده شد.

یافتهها: نتایج نشان داد که پژوهشهای پیشین عمدتاً بر "آسیب پذیری" زنان در برابر سوانح تمرکز داشته و کمتر به "توانمندسازی" و "مشارکت فعال" آنها در فرآیند بازسازی پرداخته اند. تحلیل روند زمانی انتشار مقالات حاکی از افزایش علاقه به این موضوع در سالهای اخیر (به ویژه پس از ۲۰۱۹) است، اما این روند یکنواخت نبوده و تحت تأثیر عواملی مانند وقوع سوانح بزرگ و تغییر سیاستهای بین المللی قرار داشته است. مجله سوانح بیشترین تعداد مقالات را در این حوزه منتشر کرده و کشورهای در حال توسعه (به ویژه بنگلادش) و دانشگاههای خاصی در این کشورها، سهم عمدهای در تولیدات علمی داشته اند.

نتیجه گیری: نتایج این پژوهش ضمن تأکید بر لزوم توجه بیشتر به نقش فعال و توانمندیهای زنان در بازسازی مسکن پس از سانحه، نشان دهنده شکافهای پژوهشی مهمی در این حوزه است. پر کردن این شکافها نیازمند انجام پژوهشهای بیشتر (به ویژه پژوهشهای طولی، مطالعات مقایسه ای بین فرهنگی و پژوهشهای کیفی عمیق با رویکرد مشارکتی) و همچنین توسعه سیاستها و برنامههای بازسازی حساس به جنسیت است.

واژگان کلیدی: بازسازی مسکن، سوانح، زنان، جنسیت، مرور نظام مند، توانمندسازی، آسیب پذیری.

نویسنده اول^۱
نویسنده دوم^۲
نویسنده سوم^{۳*}

۱. پژوهشگر دوره دکتری معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. Email: a_hassani@sbu.ac.ir

۲. (نویسنده مسئول) استادیار گروه معماری منظر و سوانح، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. Email: z_mottaki@sbu.ac.ir

۳. استادیار گروه معماری منظر و سوانح، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. Email: adib@sbu.ac.ir

دریافت: ۰۰۰/۰۰/۰۰
پذیرش: ۰۰۰/۰۰/۰۰

مقدمه و بیان مسئله

سوانح طبیعی نه تنها موجب تخریب‌های کالبدی و زیربنایی گسترده می‌شوند، بلکه پیامدهای عمیقی بر انسجام اجتماعی و روابط میان افراد برجای می‌گذارند. با این حال، بررسی ادبیات مرتبط نشان می‌دهد که تمرکز مطالعات عمدتاً بر جنبه‌های فنی سوانح معطوف بوده و ابعاد اجتماعی و نابرابری‌های ناشی از این وقایع کمتر مورد توجه قرار گرفته است (Enarson & Morrow, 1998). بسیاری از پژوهش‌ها سوانحی همچون زلزله، فوران‌های آتشفشانی، سیل، طوفان و پاندمی‌ها را به گونه‌ای تحلیل می‌کنند که گویی اثرات این رویدادها بر تمامی اعضای جامعه یکسان است، در حالی که شواهد نشان می‌دهد تفاوت‌های جنسیتی، اجتماعی و اقتصادی، سطح آسیب‌پذیری گروه‌های مختلف را به شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد.

مطالعات پیشگام در دهه ۱۹۸۰، از جمله پژوهش‌های ریورز (Rivers, 1982) و دوفکا (Dufka, 1988)، نشان دادند که زنان، به‌ویژه در جوامع در حال توسعه، به دلیل فقر و مسئولیت‌های خانوادگی، با چالش‌های بیشتری در فرآیند بازسازی و بازتوانی پس از سوانح مواجه هستند. با این وجود، تا اوایل دهه ۱۹۹۰، رویکرد جنسیتی به‌طور جامع در مطالعات سوانح لحاظ نشده بود (Anderson, 1994; Enarson & Morrow, 1998). از آن زمان، پژوهش‌های متعددی به بررسی تفاوت‌های جنسیتی در مواجهه با سوانح پرداخته‌اند که نتایج آن‌ها نشان‌دهنده آسیب‌پذیری بیشتر زنان در برابر این وقایع است.

یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهند که در بسیاری از سوانح، نرخ مرگ‌ومیر و پیامدهای منفی بر سلامت زنان به‌طور قابل توجهی بالاتر از مردان است (Akerkar, 2007; Bradshaw & Fordham, 2013; Oxfam, 2005). علاوه بر این، شواهد حاکی از آن است که وقوع سوانح می‌تواند منجر به افزایش خشونت علیه زنان (Fisher, 2010; Seager, 2014)، تشدید نابرابری‌های اقتصادی (Bradshaw & Fordham, 2013; Llorente-Marrón et al., 2020a) و افزایش آسیب‌پذیری اجتماعی آنان شود (Llorente-Marrón et al., 2020b). بررسی‌های اخیر نشان می‌دهد که این نابرابری‌های جنسیتی نه تنها در مرحله وقوع سانحه بلکه در تمامی مراحل مواجهه، امداد رسانی و بازسازی نیز به‌وضوح مشهود است (Pérez-Gañán et al., 2022).

در سال‌های اخیر، برخی از پژوهش‌ها به‌جای تأکید یک‌سویه بر آسیب‌پذیری زنان در شرایط بحرانی، به واکاوی ظرفیت‌های آنان در مواجهه با سوانح پرداخته و نقش‌آفرینی فعال زنان را در این موقعیت‌ها برجسته ساخته‌اند (Paton, 2017; Yumarni & Amaratunga, 2018). این مطالعات، با عبور از رویکردهای سنتی، نشان داده‌اند که زنان نه تنها در مقام گروهی آسیب‌پذیر، بلکه به‌مثابه کنشگرانی مؤثر، در فرآیندهای امداد رسانی، بازتوانی و بازسازی پس از سوانح ایفای نقش می‌کنند.

افزون بر این، تحلیل‌های همبستگی انجام‌شده در پژوهش‌های اخیر، به بررسی رابطه میان جنسیت و سایر متغیرهای اثرگذار پرداخته‌اند. برای نمونه، تفاوت‌های تجربه و نیازهای زنان و مردان، بسته به عامل سن (Baytiyeh, 2019; Brolles et al., 2020; Kawachi et al., 2017) و یا بر حسب تنوع عملکردی (Phibbs et al., 2014) مورد ارزیابی قرار گرفته است. همچنین، در جوامعی که از منظر قومیتی و نژادی تنوع بالایی دارند، جنسیت در تعامل با سایر شاخص‌های هویتی همچون نژاد و قومیت، نقش تعیین‌کننده‌ای در شکل‌گیری پیامدهای سوانح ایفا می‌کند (Gaillard et al., 2015; Gotham & Cheek, 2017). به علاوه، ادبیات اخیر با ورود به مقوله تنوع جنسی، این حوزه را از چارچوب دوگانه‌نگری جنسیتی فراتر برده و به ابعاد گسترده‌تری از تأثیرپذیری و کنشگری گروه‌های مختلف پرداخته است (Gaillard et al., 2017; Rushton et al., 2022b). در این راستا، بلافاصله پس از رخداد یک سانحه شرایطی منحصر به فرد برای مشاهده و تحلیل رفتارهای اجتماعی فراهم می‌شود. در چنین موقعیت‌هایی، بسیاری از تصمیمات فوری باید بر پایه این رفتارها اتخاذ گردد تا بهینه‌سازی اقدامات و هماهنگی‌های امدادی در اولویت قرار گیرد. جالب آنکه بخش قابل توجهی از این وظایف، با حوزه‌هایی که زنان در زندگی روزمره خود به آن‌ها مشغول‌اند، همپوشانی دارد. با این حال، گفتمان غالب در ادبیات علمی، عمدتاً مردان را به‌عنوان ناجیان اصلی در فرآیندهای پس از سانحه بازنمایی کرده است (E. Enarson & Pease, 2018; Rushton et al., 2022b, 2022a; Tyler & Fairbrother, 2013). این روایت عمدتاً در چارچوب سازمان‌های امدادی ساختاریافته‌ای همچون نیروهای نظامی، آتش‌نشانی و خدمات حفاظت مدنی که اغلب مردسالار هستند، شکل گرفته و تقویت شده است. رسانه‌ها نیز با تأکید بر این انگاره، تصویر مردان را به‌عنوان نقش‌آفرینان اصلی در شرایط بحرانی برجسته ساخته‌اند (Ali, 2014; Cox et al., 2008; Quigley & Quigley, 2013).

این در حالی است که نقش زنان در فرآیندهای تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی، طراحی و به‌ویژه تأمین مسکن پس از سوانح، ضرورتی انکارناپذیر دارد. جایگاه محوری آنان در مدیریت خانواده و زیست‌بوم‌های اجتماعی، آنان را به کنشگرانی کلیدی در ساماندهی و اجرای برنامه‌های بازسازی بدل می‌سازد (Save the Children & UNFPA, 2020). از این رو، بازاندیشی در سیاست‌گذاری‌های مرتبط با بازتوانی جوامع سانحه‌دیده، مستلزم گنجاندن رهیافتی جامع و جنسیت‌محور در فرآیندهای تصمیم‌سازی و اجرا است.

پژوهش حاضر، با نگاهی نظام‌مند ادبیات علمی در حوزه «زنان و سوانح» را بررسی کرده و نحوه بازنمایی نقش آنان را در اسناد و مطالعات مربوط به بازسازی مسکن پس از سوانح واکاوی می‌کند. یافته‌های این پژوهش، علاوه بر شناسایی شکاف‌های پژوهشی و نواقص مطالعاتی، می‌تواند جایگاه علمی کشورها را در این حوزه روشن ساخته و اهمیت تولیدات علمی پیشین و روندهای کنونی را تبیین نماید. بر همین اساس، این پژوهش به پرسش اصلی «نحوه پرداختن تولیدات علمی به موضوع نقش و جایگاه زنان در بازسازی مسکن پس از سوانح، چگونه است؟» پاسخ خواهد داد و پرسش‌های فرعی نیز در بخش‌های بعدی مورد بررسی قرار خواهند گرفت.

سؤال‌های پژوهش

۱. تولیدات علمی مرتبط با نقش زنان در بازسازی مسکن پس از سوانح چه الگوها و محورهای محتوایی را دنبال کرده‌اند؟
۲. سیر تحول و روند تکامل مطالعات مرتبط با جایگاه زنان در فرآیند بازسازی مسکن پس از سوانح طی دهه‌های اخیر با توجه به عوامل کلیدی یا رویدادهای جهانی موثر بر این تغییرات چگونه بوده است؟
۳. کدام مجلات علمی بیشترین سهم را در انتشار پژوهش‌های مرتبط با نقش زنان در بازسازی مسکن پس از سوانح داشته‌اند؟
۴. پیشگامی علمی (قاره‌ها، کشورها، دانشگاه‌ها و پژوهشگران برجسته) در حوزه نقش زنان در بازسازی مسکن پس از سوانح چگونه توزیع شده است؟

این پرسش‌ها می‌توانند به ساختار و رویکرد جامع‌تری برای تحلیل تولیدات علمی در این حوزه یاری‌رسان باشند.

چارچوب نظری

استفاده از مطالعات علم‌سنجی به‌عنوان ابزاری کارآمد برای تحلیل و ارزیابی وضعیت انتشار مقالات علمی، در دهه‌های اخیر رشد چشمگیری داشته است. مفهوم علم‌سنجی، که در اصل از کتاب‌سنجی منشأ گرفته است، نخستین بار توسط پریچارد^۱ در سال ۱۹۶۹ معرفی شد و سپس به‌واسطه پیشرفت فناوری‌های رایانه‌ای و اینترنت به رشته‌ای گسترده‌تر تبدیل شد (Merigó & Yang, 2017). این نوع مطالعات در تحلیل کمی و کیفی وضعیت علمی پژوهشگران، دانشگاه‌ها و سازمان‌های پژوهشی کاربرد وسیعی داشته و به درک و نمایش بصری معیارهای خاص مرتبط با ادبیات علمی کمک کرده‌اند (Alfonzo et al., 2014). شاخص‌های علم‌سنجی، مانند تعداد کل مقالات، تعداد کل استنادات، نسبت استناد به مقالات و مقالات پراستناد، ابزارهای کلیدی در ارزیابی و رتبه‌بندی علمی محسوب می‌شوند (Möller et al., 2016). این شاخص‌ها، با ارائه دیدگاه‌های جامع در مورد کمیت و تأثیر محصولات علمی، امکان تحلیل سیر تحولات علمی در بازه‌های زمانی طولانی و مقایسه عملکرد زیرگروه‌های پژوهشی مختلف را فراهم می‌آورند (Khalaj et al., 2020).

امروزه، با پیشرفت فناوری‌های تحلیلی، روش‌های نوینی مانند تحلیل هم‌رخدادی واژگان در علم‌سنجی مورد توجه قرار گرفته‌اند. روش تحلیل هم‌رخدادی واژگان، که نوعی تحلیل محتوای کمی است، امکان ترسیم نقشه‌های علمی را فراهم می‌کند (رئیس زاده و کرمعلی، ۱۳۹۷). در این روش، واژگان مرتبط که به‌طور مکرر در متون علمی مشترک رخ می‌دهند، به‌عنوان شاخصی برای شناسایی ارتباط معنایی بین موضوعات و کشف پیوندهای میان حوزه‌های مختلف علمی مورد استفاده قرار می‌گیرند. استفاده از این روش‌ها در بهینه‌سازی توازن بودجه پژوهشی، افزایش کارایی پژوهش‌ها و شفاف‌سازی مسیر پژوهش‌های آتی، تأثیر انکارناپذیری داشته است. در همین راستا، پایگاه‌های معتبر نظیر وب‌آو‌ساینس^۲، اسکوپوس^۳ و گوگل اسکالر^۴ به‌عنوان منابع اصلی داده برای تحلیل‌های علم‌سنجی مورد استفاده قرار می‌گیرند (ابراهیم‌زاده و همکاران، ۱۴۰۲).

به‌طور کلی، علم‌سنجی به‌عنوان یک روش چندبعدی، علاوه بر تحلیل کمی مقالات، امکان شناسایی خوشه‌های موضوعی توسعه‌یافته و در حال ظهور را نیز فراهم می‌کند. این قابلیت‌ها، علم‌سنجی را به ابزاری راهبردی برای سیاست‌گذاری علمی، رتبه‌بندی مراکز پژوهشی و ارتقای درک از پویایی‌های علمی تبدیل کرده است. با این حال، اگرچه در چند دهه گذشته پژوهش‌های انجام شده در حوزه «زنان و سوانح» در مجامع علمی داخلی و جهانی رو به پیشرفت بوده؛ اما هیچ تلاشی برای ارزیابی علمی این حوزه و شناسایی کمبودهای آن انجام نشده است. بدین منظور پژوهش حاضر به ارزیابی و شناسایی جایگاه این حوزه در میان

¹ Pritchard

² Web of Science

³ Scopus

⁴ Google Scholar

پژوهشگران پرداخته است. هدف از این تلاش ایجاد اثرگذاری بر توسعه حوزه مذکور در پژوهش‌های آتی است.

پیشینه پژوهش

مطالعات متعددی در سال‌های اخیر تلاش کرده‌اند تا از منظری عمیق‌تر به نقش زنان در مدیریت بحران، بازسازی و سازگاری با پیامدهای سوانح بپردازند. از جمله این پژوهش‌ها، مطالعه‌ای که احمدی مرزale و پیروی (Ahmadi Marzaleh & Peyravi, 2023) تحت «سلامت باروری زنان در سوانح: یک مرور نظام‌مند»، انجام داده‌اند، به بررسی وضعیت ارائه خدمات سلامت باروری در شرایط اضطراری پرداخته است. این پژوهش با تحلیل ۲۱۳ مقاله منتشر شده در فاصله سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۲، در نهایت ۷ مقاله که بیشترین ارتباط را با اهداف پژوهش داشتند، انتخاب کرده است. یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که در شرایط جابه‌جایی‌های گسترده پس از سوانح، تأمین دسترسی زنان به خدمات استاندارد سلامت باروری یک ضرورت اساسی است. با این حال، عواملی همچون کمبود آگاهی، عدم حمایت‌های سازمانی، فقدان تجهیزات حفاظتی و موانع فرهنگی از جمله چالش‌های کلیدی در این حوزه به شمار می‌آیند. همچنین، زنان و دختران که در شرایط اضطراری به‌عنوان گروه‌های اجتماعی آسیب‌پذیرتر شناخته می‌شوند، در معرض تهدیدهای جدی برای سلامت جسمی و روانی خود قرار دارند.

در پژوهشی دیگر، پرز-گانان و همکاران (Pérez-Gañán et al., 2022) با استفاده از مرور نظام‌مند و بر اساس دستورالعمل‌های پریزما^۲، به بررسی نقش فعال زنان در مدیریت بحران، به‌ویژه در اقدامات تخلیه اضطراری پس از سوانح طبیعی از منظر علوم اجتماعی پرداخته‌اند. این مطالعه که شامل تحلیل ۲۵ مقاله علمی است، نشان می‌دهد که برخلاف کلیشه‌های رایج، زنان در عملیات نجات و حمایت از افراد تحت سرپرستی خود، به‌ویژه کودکان و افراد وابسته، نقشی محوری ایفا می‌کنند. یافته‌های پژوهش تأکید دارند که به دلیل نقش‌های سنتی مراقبتی، زنان عمدتاً با ایجاد شبکه‌های اجتماعی غیررسمی و فعالیت‌های جمعی، به مقابله با بحران می‌پردازند. با این وجود، محدودیت در دسترسی به اطلاعات، قدرت تصمیم‌گیری و منابع حمایتی موجب افزایش آسیب‌پذیری آن‌ها می‌شود. این مطالعه بر ضرورت مشارکت فعال زنان در سیستم‌های هشدار اولیه، سیاست‌گذاری‌های مدیریت بحران و برنامه‌های تصمیم‌گیری تأکید کرده و نشان می‌دهد که تحلیل‌های جنسیتی عمیق‌تر در این حوزه، به درک بهتری از چالش‌ها و فرصت‌های زنان در شرایط اضطراری کمک خواهد کرد.

علاوه بر این، ناهار و تاج‌الدین (Nahar & Tajuddin, 2022) در پژوهشی با عنوان «بررسی نظام‌مند راهبردهای سازگاری زنان در مواجهه با سوانح ناشی از تغییرات اقلیمی»، به واکاوی استراتژی‌های تطبیقی زنان در مقابله با این پدیده پرداخته‌اند. این مطالعه پس از غربالگری ۶۹۵ مقاله، در نهایت ۱۹ مقاله را انتخاب و یافته‌ها را بر اساس راهبردهای مختلف سازگاری زنان دسته‌بندی کرده است. نتایج نشان می‌دهد که علی‌رغم محدودیت‌های اجتماعی و مسئولیت‌های خانوادگی، زنان توانایی بالایی در توسعه و اجرای راهکارهای کارآمد برای مقابله با پیامدهای تغییرات اقلیمی دارند. این پژوهش نشان می‌دهد که آگاهی بومی و ارتباط نزدیک زنان با محیط زیست، آنان را به کنشگرانی کلیدی در فرآیند سازگاری با سوانح اقلیمی بدل کرده است. با این حال، عواملی همچون روابط قدرت، نابرابری‌های جنسیتی، دسترسی محدود به آموزش و اطلاعات، نبود حقوق مالکیت، محدودیت‌های جابه‌جایی و کمبود منابع اقتصادی، موانعی جدی در مسیر بهره‌گیری از ظرفیت‌های زنان برای تطبیق با سوانح اقلیمی به شمار می‌روند. در نتیجه، این پژوهش بر ضرورت توانمندسازی زنان در کاهش اثرات تغییرات اقلیمی و تقویت سیاست‌گذاری‌های مبتنی بر عدالت جنسیتی در مدیریت سوانح تأکید می‌کند.

مطالعات اخیر نشان می‌دهند که سوانح طبیعی نه‌تنها پیامدهای زیست‌محیطی و اقتصادی مخربی به همراه دارند، بلکه تأثیرات عمیقی بر سلامت جسمی و روانی، امنیت و جایگاه اجتماعی زنان برجای می‌گذارند. در این راستا، پژوهش تورستون و همکاران (Thurston et al., 2021) با عنوان «مخاطرات طبیعی، سوانح و خشونت علیه زنان و دختران: یک مرور نظام‌مند جهانی با روش‌های ترکیبی»، به بررسی ادبیات علمی مرتبط با ارتباط میان سوانح ناشی از مخاطرات طبیعی و افزایش خشونت علیه زنان و دختران پرداخته است. این مطالعه که از روش مرور نظام‌مند بهره گرفته، نشان داده است که افزایش استرس‌های اجتماعی و اقتصادی ناشی از سوانح، محیط‌های پرخطری را ایجاد کرده و نابرابری‌های جنسیتی را تشدید می‌کند. این عوامل در کنار هم سبب

¹ Women's Reproductive Health in Disasters: A Systematic Review

² PRISMA

³ A Systematic Review on Women's Disaster Adaptation Strategies in Changing Climate

⁴ Natural hazards, disasters and violence against women and girls: a global mixed-methods systematic review

افزایش خشونت علیه زنان و دختران می‌شوند. نتایج این پژوهش همچنین بر ضرورت اتخاذ سیاست‌های مدیریت بحران حساس به جنسیت تأکید کرده و پیشنهاد داده است که هماهنگی میان نهادهای مختلف به منظور پی‌گیری از خشونت و کاهش پیامدهای بهداشتی آن افزایش یابد.

در پژوهشی دیگر، فاطیما و همکاران (Fatema et al., 2021) در مقاله‌ای با عنوان «تأثیرات بهداشتی و عوامل خطر مؤثر بر زنان در جنوب و جنوب شرق آسیا پس از سوانح طبیعی»، با مرور نظام‌مند ۱۶ مقاله مرتبط، به تحلیل چالش‌های بهداشتی زنان در این مناطق پرداخته‌اند. یافته‌های این مطالعه نشان داده است که زنان در دوران پس از بحران با مشکلات جدی در سلامت جسمی و روانی مواجه می‌شوند. جنسیت زنانه، گروه سنی بزرگسال، عدم تحصیلات رسمی، فقر و وضعیت اقتصادی نامساعد، مشکلات جسمی پیشین و فقدان اعضای خانواده از جمله عواملی هستند که میزان آسیب‌پذیری زنان را در شرایط بحرانی افزایش می‌دهند. این پژوهش، تدوین سیاست‌های مدیریت سلامت زنان در دوره‌های پیش، حین و پس از سوانح طبیعی را ضروری دانسته است. علاوه بر این، فاطیما و همکاران (Fatema et al., 2019) در مقاله‌ای دیگر با عنوان «آسیب‌پذیری‌های مرتبط با سلامت زنان در سوانح طبیعی: پروتکل مرور نظام‌مند»، به بررسی نظام‌مند آسیب‌پذیری‌های جسمی و روانی زنان در مواجهه با سوانح پرداخته‌اند. این مطالعه که بر پایه داده‌های گردآوری‌شده از پنج پایگاه پژوهشی سلامت انجام شده، در تلاش است الگوهای آسیب‌پذیری زنان را در سطح جهانی شناسایی کرده و راهکارهایی برای کاهش این چالش‌ها پیشنهاد دهد. یافته‌های این پژوهش، شکاف‌های تحقیقاتی موجود را برجسته ساخته و بر لزوم سیاست‌گذاری‌های بهداشتی متناسب با نیازهای زنان در شرایط بحرانی تأکید دارد.

مرور پژوهش‌های اخیر نشان می‌دهد که موضوع زنان و سوانح به‌طور فزاینده‌ای مورد توجه قرار گرفته و مطالعات مختلفی به بررسی چالش‌های اجتماعی، بهداشتی و امنیتی زنان در شرایط اضطراری پرداخته‌اند. این پژوهش‌ها تأکید دارند که زنان، علاوه بر آسیب‌پذیری در سوانح، نقش کلیدی در مدیریت بحران، سازگاری با شرایط اضطراری و ایجاد شبکه‌های حمایتی اجتماعی ایفا می‌کنند. با این حال، تاکنون پژوهش‌های محدودی به بررسی نقش زنان در فرآیند بازسازی کالبدی پس از سوانح پرداخته‌اند. مقاله حاضر با اتخاذ رویکردی نظام‌مند، به ارزیابی تولیدات علمی مرتبط با بازسازی مسکن پس از سوانح پرداخته و بر نقش زنان در این فرآیند تأکید دارد. در حالی که پژوهش‌های پیشین عمدتاً بر جنبه‌های اجتماعی، بهداشتی و امنیتی متمرکز بوده‌اند، این مطالعه بر ابعاد کالبدی بازسازی و جایگاه زنان در این فرآیند تمرکز دارد. یافته‌های این پژوهش می‌تواند به سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان شهری کمک کند تا رویکردهای جامع‌تری برای حضور زنان در فرآیند بازسازی اتخاذ نمایند و این بخش مغفول‌مانده را در مدیریت سوانح مورد توجه بیشتری قرار دهند.

روش‌شناسی پژوهش

در این پژوهش، به‌منظور بررسی نظام‌مند ادبیات علمی پیرامون بازسازی مسکن پس از سانحه با تأکید بر نقش زنان، مقالات منتشرشده در مجلات علمی معتبر بین‌المللی مورد تحلیل و ارزیابی قرار گرفته‌اند. این بررسی با هدف جمع‌بندی دانش پیشین، شناسایی شکاف‌های پژوهشی و درک روندهای مطالعاتی پیشین انجام شده است (Marangunić & Granić, 2015). چارچوب روش‌شناختی پژوهش حاضر با الهام از پژوهش مروری بانی اسدی و همکاران (Baniasadi et al., 2023) و اجرای دستورالعمل کیچنهام (Kitchenham, 2007) پایه‌ریزی شده است. این چارچوب شامل سه مرحله اساسی است: (۱) شناسایی معیارهای ورود و خروج؛ (۲) منابع داده و راهبرد جستجو و (۳) کدگذاری و تحلیل داده‌ها.

- تعیین معیارهای ورود و خروج: به‌منظور انتخاب مقالات مرتبط، معیارهای مشخصی برای ورود و خروج اسناد علمی (جدول ۱) تعیین شد.

جدول ۱. معیارهای ورود و خروج مقالات جستجو شده

معیارهای ورود	معیارهای خروج
---------------	---------------

¹ Health Impact and Risk Factors Affecting South and Southeast Asian Women Following Natural Disasters: A Systematic Review

² Women's health-related vulnerabilities in natural disasters: a systematic review protocol

باید سه حوزه انسان (زن)، کالبد (محل زندگی در سطح مسکن) و شرایط بحرانی (رخداد سانحه) را شامل شود.	در مرحله بازسازی پس از رخداد سانحه نباشد.
باید به زبان انگلیسی نوشته شده باشد.	جامعه آماری آن زنان نباشند.
باید تمام متن مقاله در دسترس باشد.	به زبانی غیر از زبان انگلیسی منتشر شده باشد.
در مرحله بازسازی پس از رخداد سانحه باشد.	فقط بخشی از مقاله در دسترس باشد.

در این پژوهش، مقالاتی مورد پذیرش قرار گرفتند که به بررسی سه بُعد اساسی، یعنی انسان (زن)، کالبد (محل زندگی در سطح مسکن) و شرایط بحرانی (رخداد سانحه) پرداخته باشند. همچنین، تنها مقالاتی که به زبان انگلیسی منتشر شده و متن کامل آن‌ها در دسترس بود، در تحلیل نهایی لحاظ شدند. در مقابل، مقالاتی که تنها به مراحل پیش از سانحه پرداخته یا جامعه آماری آن‌ها زنان را شامل نمی‌شد، از فرایند بررسی کنار گذاشته شدند.

- منابع داده و راهبرد جستجو: به منظور استخراج و تحلیل مقالات مرتبط، جستجوی نظام‌مند در پایگاه‌های بین‌المللی وب آو ساینس و اسکوپوس صورت گرفت. این فرایند، مطابق با دستورالعمل پریزما و در تاریخ ۲۶ اردیبهشت ۱۴۰۳ انجام شد. با هدف حفظ جامعیت پژوهش، هیچ محدودیت زمانی برای انتخاب مقالات در نظر گرفته نشد. راهبرد جستجو بر مبنای سه مؤلفه اصلی پژوهش، یعنی جنسیت (زن)، شرایط بحرانی (سانحه) و فضای کالبدی (مسکن) طراحی شده و برای هر یک از این مؤلفه‌ها، از کلیدواژه‌های مرتبط و مترادف‌های آن‌ها همراه با عملگرهای منطقی استفاده گردید:

("Women" OR "Gender") AND "disaster" AND ("Housing" OR "Reconstruction" OR "House" Or "Home")

در این ترکیب، عملگر "OR" برای تلفیق مترادف‌ها و عملگر "AND" برای ترکیب سه حوزه اصلی به کار گرفته شد. همچنین، از پراتر برای تعیین اولویت عملگرها استفاده گردید تا اطمینان حاصل شود که تمامی جنبه‌های پژوهش در نتایج جستجو پوشش داده شده است. پس از جستجوی اولیه در پایگاه‌های بین‌المللی اسکوپوس و وب آو ساینس به ترتیب تعداد ۴۴۸ و ۸۸۳ سند بازبایی شد. در مرحله غربالگری، ابتدا فیلتر نوع مدرک (مقاله) اعمال شد که در پایگاه وب آو ساینس تعداد ۱ سند را به ۴۱۹ کاهش داد. سپس، فیلتر زبان (انگلیسی) اعمال شد که تغییری در تعداد اسناد ایجاد نکرد.

در گام بعد، فیلتر "حوزه پژوهش" برای انتخاب مقالات مرتبط اعمال شد. در وب آو ساینس، حوزه‌های "اکولوژی علوم محیطی"، "مطالعات زنان"، "مطالعات شهری"، "معماری"، "مهندسی"، "هنر" و "تکنولوژی ساختمان‌سازی" و در اسکوپوس، حوزه‌های "علوم محیطی"، "مهندسی" و "هنر و علوم انسانی" انتخاب شدند. دلیل انتخاب این حوزه‌ها ارتباط مستقیم آن‌ها با موضوع پژوهش بود؛ به‌ویژه تأثیرات سوانح بر سکونتگاه‌های انسانی، نقش و تجربیات زیسته زنان در شرایط بحرانی و همچنین ملاحظات معماری، مهندسی و اجتماعی در بازسازی مسکن پس از سانحه. پس از اعمال این فیلترها، تعداد مقالات در وب آو ساینس به ۹۱ و در اسکوپوس به ۲۹۸ کاهش یافت.

در پایگاه اسکوپوس نیز پس از اعمال فیلتر نوع مدرک و زبان، تعداد اسناد به ۱۸۳ تقلیل یافت. پس از ادغام نتایج دو پایگاه، مجموعاً ۳۸۹ مقاله به دست آمد. با استفاده از نرم‌افزار مندلی^۱ اسناد تکراری شناسایی و حذف شدند و در نهایت ۳۲ مقاله برای بررسی‌های بعدی انتخاب شد. در مرحله بررسی صلاحیت، عناوین و چکیده‌های این مقالات مطالعه شد تا موارد غیرمرتبط حذف شوند.

¹ Boolean operators

² Article

³ Environmental Science Ecology

⁴ Women studies

⁵ Urban Studies

⁶ Architecture

⁷ Engineering

⁸ Construction Building Technology

⁹ Environmental Science

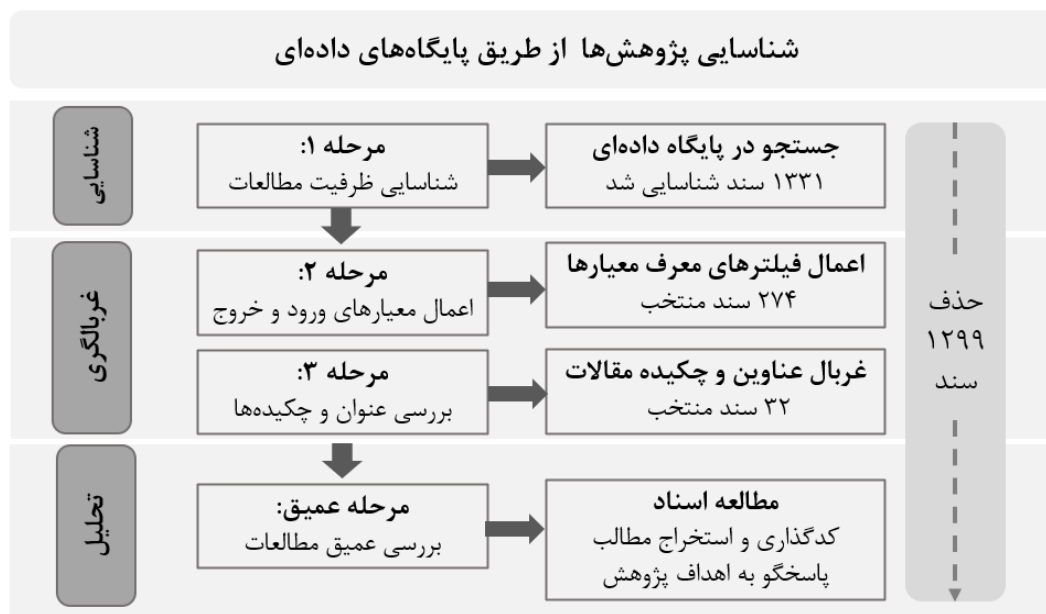
¹ Arts and Humanities

0

¹ Mendeley

1

همانطور که پیش‌تر اشاره شد مراحل جستجو و اصلاح در این پژوهش بر اساس موارد گزارشگری ترجیحی برای مرورهای نظام‌مند پریزما انجام شد. شکل ۱ نمودار جریان پریزما را در این پژوهش نشان می‌دهد.

شکل ۱. نمودار روش کار بر اساس دستور کار پریزما

- کدگذاری و تحلیل داده‌ها: در این مرحله، داده‌های حاصل از بررسی مقالات منتخب، با استفاده از روش کدگذاری در نرم‌افزار اطلس تی. آی. (نسخه ۹) تحلیل شدند. این نرم‌افزار که توسط شرکت «توسعه نرم‌افزار علمی» ارائه شده است، امکان استخراج، سازمان‌دهی و مدیریت داده‌های کیفی را فراهم می‌کند. در فرایند کدگذاری، محتوای مقالات بر اساس محورهای کلیدی پژوهش، شامل نقش زنان در بازسازی پس از سانحه، ابعاد کالبدی مسکن و شرایط بحرانی سوانح تحلیل شدند. در جدول ۲، فهرست مقالات منتخب که در فرایند تحلیل کیفی مورد بررسی قرار گرفتند، ارائه شده است. این مقالات بر اساس معیارهای از پیش تعیین‌شده انتخاب و در نرم‌افزار اطلس تی. آی. دسته‌بندی شدند.

جدول ۲. لیست مقالات منتخب جهت بررسی

کد	عنوان مقاله	کد	عنوان مقاله
۱	ایا مهاجرت مردان به خارج از کشور با مشارکت زنان در بازسازی پس از سوانح مرتبط است؟ شواهدی از نیال پس از زلزله گورخا ۲۰۱۵ ^۱	۲	موانع بهداشت قاعدگی زنان در شرایط بحران و جابه‌جایی مکرر: یک مطالعه کیفی ^۲
۳	تغییر در آسیب‌پذیری و واکنش به سوانح طوفان در مناطق ساحلی بنگلادش ^۳	۴	آسیب‌پذیری مبتنی بر جنسیت و ظرفیت سازگاری در مناطق ساحلی مستعد سوانح از دیدگاه تقاطع‌گرایی ^۴
۵	ناامنی و چانه‌زنی پدرسالارانه: تجربه‌های زنان در مسکن بازسازی شده پس از زلزله وان ۲۰۱۱ ^۵	۶	انرژی خورشیدی زندگی‌ها را روشن و تاب‌آوری جوامع جغرافیایی چالش‌دار در بنگلادش را تقویت می‌کند ^۶
۷	تقاطع‌گرایی، جنسیت و جابه‌جایی ناشی از پروژه در شهرهای غیررسمی: مبارزه بر سر توسعه سیستم آب‌های طوفانی در لس پلاتانیوس، جمهوری	۸	کاهش آب‌گرفتگی و تامین آب سالم: درس‌های آموخته شده از مناطق کم ارتفاع

¹ ATLAS.ti

² Scientific Software Development

³ Barriers to Women's Menstrual Hygiene Practices during Recurrent Disasters and Displacement: A Qualitative Study

⁴ Is male out-migration associated with women's participation in post-disaster rebuilding? Evidence from Nepal after the 2015 Gorkha earthquake

⁵ Gender-based vulnerability and adaptive capacity in the disaster-prone coastal areas from an intersectionality perspective

⁶ Change in cyclone disaster vulnerability and response in coastal Bangladesh

⁷ Solar energy brightens lives and strengthens the resilience of geographically challenged communities in Bangladesh

⁸ Precarity and patriarchal bargain: women's experiences in post-disaster recovery housing after the 2011 Van earthquake

دومینیک ^۲	شهرداری بشیرهاٹ، ہند ^۱
۹ در نظر گرفتن عوامل متغیر زمانی و آسیب‌پذیری‌های اجتماعی در ارزیابی مبتنی بر عملکرد جوامع ساحلی در معرض طوفان‌ها ^۴	۱۰ سفر امیدوارانه مهاجران ناشی از تغییرات اقلیمی به سمت امنیت: پیشبرد مرزهای آسیب‌پذیری و سازگاری جنسیتی در بنگلادش ^۲
۱۱ ارزیابی آسیب‌پذیری بر اساس دیدگاه خانوارها در منطقه دامار چار در جنوب شرقی بنگلادش ^۶	۱۲ کمپ تخلیه به عنوان فضایی ناسازوارانه برای زنان ^۵
۱۳ تاثیر سوانح ساحلی بر زنان در مناطق حاشیہ‌ای شهری: یک شاخص جدید ^۸	۱۴ مشارکت زنان در بازتوانی پس از زلزله ۲۰۰۵ کشمیر، پاکستان ^۷
۱۵ ارزیابی آسیب‌پذیری جنسیتی و مدل پی. ای. آر. در دوره پس از سانحه: مطالعه موردی زلزله ۲۰۱۴ چیانگ‌رای، تایلند ^{۱۰}	۱۶ تسهیل کاهش پایداری خطرات سوانح در جوامع بومی: احیای جهان‌بینی، دانش و روش‌های بومی از طریق همکاری دوطرفه ^۹
۱۷ ارزیابی مبتنی بر جنسیت چالش‌های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی در بازتوانی به موقع پس از طوفان ^{۱۲}	۱۸ ارزیابی بازیابی و تاب‌آوری معیشت‌ها پس از زلزله در منطقه گورخا، استان گندکی، نپال ^{۱۱}
۱۹ بازسازی جامعه‌محور، شمول اجتماعی و مشارکت در نپال پس از زلزله ^{۱۴}	۲۰ امدادگر، تصمیم‌گیرنده و نان‌آور: رهبری برجسته زنان در تلاش‌های پس از زلزله ونچوان در مناطق روستایی سیچوان، چین ^{۱۳}
۲۱ زندگی با سیل‌های شهری در مترو مانیل: رویکردی جنسیتی به جابه‌جایی‌ها، کار و رویدادهای اقلیمی ^{۱۶}	۲۲ بازتاب خطرات سوانح در شاخص‌های توسعه ^{۱۵}
۲۳ زلزله بزرگ کانتو و عقلانی‌سازی زندگی توسط زنان مدرن ژاپنی ^{۱۸}	۲۴ تقویت تاب‌آوری در برابر زلزله در جوامع: اقدام گروه‌های زنان در نپال ^{۱۷}
۲۵ دسترسی جنسیتی به منابع رسمی و غیررسمی در توسعه پس از سوانح در آند اکوادور ^{۲۰}	۲۶ سیلاب‌های شهری در لاگوس، نیجریه: الگوهای آسیب‌پذیری و تاب‌آوری در میان زنان ^{۱۹}
۲۷ بازسازی مسکن به عنوان بازتوانی اقتصادی-اجتماعی و دولت‌سازی: شواهدی از جنوب لبنان ^{۲۲}	۲۸ عناصر بد: کاترینا و منظره تغییر یافته بازتولید اجتماعی ^{۲۱}
۲۹ زلزله ۲۰۰۵ کشمیر - نگاهی به تجربه‌های زنان ^{۲۴}	۳۰ اسکان مجدد، توسعه و تغییر پس از سانحه: مطالعه موردی از زلزله ۱۹۹۰ منجیل در ایران ^{۲۳}

¹ Waterlogging Mitigation and Safe Water Supply: Lessons Learnt from Low-Lying Areas of Bashirhat Municipality, India

² Intersectionality, gender, and project-induced displacement in the informal city: The struggle over stormwater development in Los Platanitos, Dominican Republic

³ Climate-induced migrant's hopeful journey toward security: Pushing the boundaries of gendered vulnerability and adaptability in Bangladesh

⁴ Considering Time-Varying Factors and Social Vulnerabilities in Performance-Based Assessment of Coastal Communities Exposed to Hurricanes

⁵ The evacuation camp as paradoxical space for women

⁶ Vulnerability assessment based on household views from the Dammar Char in Southeastern Bangladesh

⁷ Women's participation in disaster recovery after the 2005 Kashmir, Pakistan earthquake

⁸ Impact of Coastal Disasters on Women in Urban Slums: A New Index

⁹ Facilitating Sustainable Disaster Risk Reduction in Indigenous Communities: Reviving Indigenous Worldviews, Knowledge and Practices through Two-Way Partnering

¹⁰ Gender Vulnerability and PAR Model Assessment in the Post-Disaster Period: A Case Study of the 2014 Chiang Rai Earthquake, Thailand

¹¹ Assessment of Recovery and Resilience Livelihoods after Earthquake in Gorkha District, Gandaki Province, Nepal

¹² Gender-based evaluation of economic, social, and physical challenges in timely post-hurricane recovery

¹³ Rescuer, decision maker, and breadwinner: Women's predominant leadership across the post-Wenchuan earthquake efforts in rural areas, Sichuan, China

¹⁴ Community-Led Reconstruction, Social Inclusion and Participation in Post-earthquake Nepal

¹⁵ Reflecting Disaster Risk in Development Indicators

¹⁶ Living with urban floods in Metro Manila: a gender approach to mobilities, work and climatic events

¹⁷ Enhancing earthquake resilience of communities: an action by women's groups in Nepal

¹⁸ The Great Kanto Earthquake and Life-rationalization by modern Japanese women

¹⁹ Urban flooding in Lagos, Nigeria: Patterns of vulnerability and resilience among women

²⁰ Gendered Access to Formal and Informal Resources in Postdisaster Development in the Ecuadorian Andes

²¹ Bad elements: Katrina and the scouted landscape of social reproduction

²² Housing Reconstruction as Socio-economic Recovery and State Building: Evidence from Southern Lebanon

²³ Post-disaster resettlement, development and change: a case study of the 1990 Manjil earthquake in Iran

²⁴ The 2005 Kashmir Earthquake - A perspective on women's experiences

این مقالات پس از ورود به محیط نرم‌افزار اطلس تی. آی از نه منظر مورد بررسی قرار گرفتند: سال انتشار، نشریه، نویسنده‌گان، کشور، قاره، نوع سانه، روش پژوهش، روش‌های جمع‌آوری داده و نگرش اصلی مقاله به زنان. در جدول ۳ نمونه‌ای از اطلاعات دسته‌بندی شده مقالات منتخب برای بررسی در پژوهش

جدول ۳. نمونه‌ای از اطلاعات دسته‌بندی شده مقالات منتخب برای بررسی در پژوهش

کد/عنوان مقاله	سال انتشار	نشریه	نویسنده‌گان	کشور	قاره	نوع سانه	روش پژوهش / روش جمع‌آوری داده	نگرش موجود به زنان
۱/ آیا مهاجرت مردان به خارج از منطقه با مشارکت زنان در بازسازی پس از سانحه ارتباط دارد؟ شواهدی از نیپال پس از زلزله ۲۰۱۵ گورخا ^۶	۲۰۱۳	سوانح ^۵	شانا اسکاجین ^۴	آمریکا	آمریکا	زنانه	ترکشی/ پرسشنامه و مصاحبه ^۳	مشارکت‌کننده

برای تکمیل و اعتبار سنجی یافته‌های حاصل از تحلیل محتوای تولیدات علمی، از یک روش تحلیل کمی مبتنی بر ارزیابی خبرگان استفاده شد. این مرحله با هدف سنجش میزان توافق متخصصان بر الگوهای استخراج شده از تحلیل محتوایی طراحی گردید. در این راستا، مجموعه‌ای از گزاره‌های کلیدی تدوین شد که محورهای اصلی پژوهش‌های مرتبط با نقش زنان در بازسازی پس از سوانح را پوشش می‌داد. این گزاره‌ها بر اساس یافته‌های تحلیل محتوایی انتخاب شدند تا مشخص شود که آیا جهت‌گیری پژوهش‌های موجود بیشتر بر آسیب‌پذیری زنان تأکید دارد یا به ابعاد دیگری همچون توانمندسازی و مشارکت آنان نیز پرداخته شده است.

برای ارزیابی این گزاره‌ها، از مقیاس لیکرت پنج‌درجه‌ای (از ۱: کاملاً مخالف تا ۵: کاملاً موافق) استفاده شد. جامعه هدف این ارزیابی متشکل از ۱۰ نفر از متخصصان و پژوهشگران در حوزه‌های مرتبط، شامل جامعه‌شناسی، معماری با گرایش بازسازی پس از سوانح و مطالعات جنسیت بود. امتیازات ارائه‌شده از سوی این گروه، از طریق محاسبه میانگین و انحراف معیار برای هر گزاره تحلیل شد تا میزان همگرایی نظرات آنان مشخص گردد.

هدف از به‌کارگیری این روش، افزایش دقت و قابلیت تعمیم یافته‌های به‌دست‌آمده از تحلیل محتوایی بود. علاوه بر این، بررسی میزان توافق یا اختلاف نظر میان خبرگان، امکان درک بهتر رویکردهای مختلف در پژوهش‌های موجود را فراهم ساخت و به شفاف‌سازی روندهای مطالعاتی در این حوزه کمک کرد. نتایج این ارزیابی نه تنها به تأیید یافته‌های تحلیل محتوایی انجامید، بلکه ابعاد جدیدی از نحوه مواجهه با موضوع زنان در بازسازی پس از سوانح را نیز روشن ساخت و پیشنهادهای برای پژوهش‌های آینده ارائه کرد.

¹ Making women visible in disasters: Problematising the private domain

² What women do: gendered labor in the Red River Valley flood

³ Mixed Method/ Questionnaire, Interview

⁴ Shana Scogin

⁵ Disasters

⁶ Is male out-migration associated with women's participation in post-disaster rebuilding? Evidence from Nepal after the 2015 Gorkha earthquake

یافته‌های پژوهش

در پاسخ به پرسش اول پژوهش، بر اساس شکل ۲ و جدول ۴، واژگان پرتکرار مقالات منتخب شناسایی شدند. در ابر واژگان، ده واژه کلیدی معنادار با بیشترین تکرار انتخاب و واژگان زیرمجموعه مرتبط با آن‌ها نیز معرفی گردید. همچنین، ارتباط هر واژه با موضوع پژوهش، به‌طور دقیق مشخص شد.

جدول ۴. واژگان پر تکرار مشخص شده در ابر واژگان، واژگان زیرمجموعه، تکرر واژگان و ارتباط آن‌ها با موضوع پژوهش

دیف	واژه اصلی	واژگان زیرمجموعه	تکرر واژگان	ارتباط با موضوع مورد بررسی
۱	زن	زن - زنان ^۶	۱۹۳۰	جامعه آماری یا فرد مورد بررسی

⁶ Woman - Women

۲	سانحه	سانحه - سوانح ^۱	۱۵۹۶	شرایط مورد بررسی
۳	اجتماع	اجتماع - اجتماعات ^۲	۷۰۴	بستر مورد بررسی
۴	جنسیت	جنسیت - جنسیت‌ها ^۳	۶۸۱	تحلیل تفاوت های جنسیتی
۵	جامعه ^۴	جامعه	۶۴۱	ویژگی‌های بستر مورد بررسی
۶	زلزله	زلزله - زلزله‌ها ^۵	۵۷۳	نمونه سوانح و شرایط بحرانی
۷	آسیب‌پذیری	آسیب‌پذیری - آسیب‌پذیری‌ها ^۶	۴۸۰	نگرش به زنان
۸	خانوار	خانوار - خانوارها ^۷	۴۲۸	بستر مورد بررسی
۹	مسکن‌گزینی/سازی	مسکن‌گزینی/سازی - مسکن‌گزینی/سازی‌ها ^۸	۴۰۸	کالبد مورد بررسی
۱۰	بازسازی	بازسازی - بازسازی‌ها ^۹	۴۰۱	فرآیند مورد بررسی

بررسی توزیع محتوایی تولیدات علمی نشان می‌دهد که تمرکز اصلی مقالات بر نقش و وضعیت زنان در بازسازی مسکن پس از سوانح بوده است. اگرچه واژه‌های پرتکرار مانند «زن» (۱۹۳۰ بار) و «سانحه» (۱۵۹۶ بار) به دلیل حضور در راهبرد جستجو، بدیهی به نظر می‌رسند، اما تحلیل دقیق‌تر روابط میان این واژگان و خوشه‌بندی موضوعی آن‌ها می‌تواند روند کلی پژوهش‌ها را روشن‌تر سازد. تحلیل محتوای مقالات نشان می‌دهد که در بسیاری از پژوهش‌ها، زنان بیشتر در چارچوب «آسیب‌پذیری» (۴۸۰ بار تکرار) مورد بررسی قرار گرفته‌اند تا در نقش‌های فعال و توانمندساز. این موضوع نشان‌دهنده رویکردی است که عمدتاً زنان را به عنوان گروهی آسیب‌دیده در سوانح در نظر گرفته و کمتر به نقش آن‌ها در فرآیندهای بازسازی و تصمیم‌گیری پرداخته است.

همچنین، تأکید بر مفاهیمی مانند «جنسیت» (۶۸۱ بار تکرار)، «اجتماع» (۷۰۴ بار) و «خانوار» (۴۲۸ بار) نشان می‌دهد که پژوهش‌های پیشین علاوه بر عوامل فردی، به بررسی تأثیر بسترهای اجتماعی و خانوادگی در تجربه زنان از بازسازی پرداخته‌اند. با این حال، مشخص نیست که چه میزان از این مطالعات به تحلیل نقش فعال زنان و میزان مشارکت آن‌ها در فرآیندهای تصمیم‌گیری و مدیریت بازسازی اختصاص داشته است. بنابراین، اگرچه توزیع واژگان پرتکرار تصویری کلی از تمرکز پژوهش‌های پیشین ارائه می‌دهد، اما برای درک عمیق‌تر روندها، لازم است خوشه‌بندی موضوعی دقیق‌تری انجام شود و با نظر خبرگان، میزان تمرکز پژوهش‌ها بر ابعاد مختلف مشارکت زنان، چالش‌ها و فرصت‌های آن ارزیابی گردد.

با توجه به آنچه در بخش روش‌شناسی اشاره شده، برای تکمیل و اعتبارسنجی یافته‌های حاصل از تحلیل محتوای تولیدات علمی، از یک روش تحلیل کمی مبتنی بر ارزیابی خبرگان استفاده شد (جدول ۵). در این بخش از پژوهش، از نظرات ۱۵ نفر از متخصصان و صاحب‌نظران برجسته در حوزه‌های مرتبط با سوانح و جنسیت (از جمله جامعه‌شناسی، معماری، مطالعات زنان و بازسازی پس از سانحه) بهره گرفته شد. این افراد بر اساس معیارهای مشخصی از جمله داشتن حداقل ۱۰ سال سابقه کار تخصصی مرتبط، مدرک دکتری تخصصی، داشتن حداقل ۵ مقاله علمی-پژوهشی منتشر شده در مجلات معتبر و یا تجربه مشارکت در پروژه‌های پژوهشی یا اجرایی مرتبط، انتخاب شدند. در این روش، مجموعه‌ای از ۵ گزاره کلیدی که دیدگاه‌های مختلف درباره رویکرد پژوهش‌های موجود را پوشش می‌دهند، به خبرگان ارائه شد. پاسخ‌دهندگان موظف بودند به هر گزاره امتیازی بین ۱ (کاملاً مخالف) تا ۵ (کاملاً موافق) بدهند. در ادامه گزاره‌های ارائه شده قابل مشاهده است:

¹ Disaster - Disasters

² Community - Communities

³ Gender - Genders

⁴ Social

⁵ Earthquake - Earthquakes

⁶ Vulnerability - Vulnerabilities

⁷ Household - Households

⁸ Housing - Housings

⁹ Reconstruction - Reconstructions

۱. پژوهش‌های موجود عمدتاً بر آسیب‌پذیری زنان در بازسازی پس از سوانح تمرکز دارند و کمتر به نقش فعال آن‌ها پرداخته‌اند.

۲. مطالعات کنونی بیشتر بر نقش زنان در بستر خانواده و اجتماع تمرکز کرده‌اند تا نقش مستقل و فردی آن‌ها در بازسازی.

۳. پژوهش‌های انجام‌شده به میزان کافی به نقش زنان در تصمیم‌گیری‌های کلان و سیاست‌گذاری بازسازی پرداخته‌اند.

۴. برای ایجاد تغییر در وضعیت زنان پس از سوانح، پژوهش‌های آینده باید بر توانمندسازی و مشارکت فعال آن‌ها در بازسازی تمرکز کنند.

۵. رویکردهای پژوهشی فعلی به تعادل مناسبی بین آسیب‌پذیری و توانمندی زنان رسیده‌اند و نیازی به تغییر اساسی در مسیر این مطالعات نیست.

پس از جمع‌آوری داده‌ها از از خبرگان، میانگین و انحراف معیار نمرات هر گزاره محاسبه شد.

جدول ۵. ارزیابی خبرگان از گزاره‌های مستخرج از داده‌های کیفی

ردیف	گزاره	میانگین	انحراف معیار
۱	تمرکز پژوهش‌ها بر آسیب‌پذیری	۴.۳	۰.۸
۲	تأکید بر بستر خانوادگی	۴.۱	۰.۹
۳	نقش زنان در تصمیم‌گیری‌ها	۲.۵	۱.۱
۴	ضرورت تمرکز بر توانمندسازی	۴.۶	۰.۶
۵	تعادل در رویکرد پژوهش‌ها	۲.۲	۱.۰

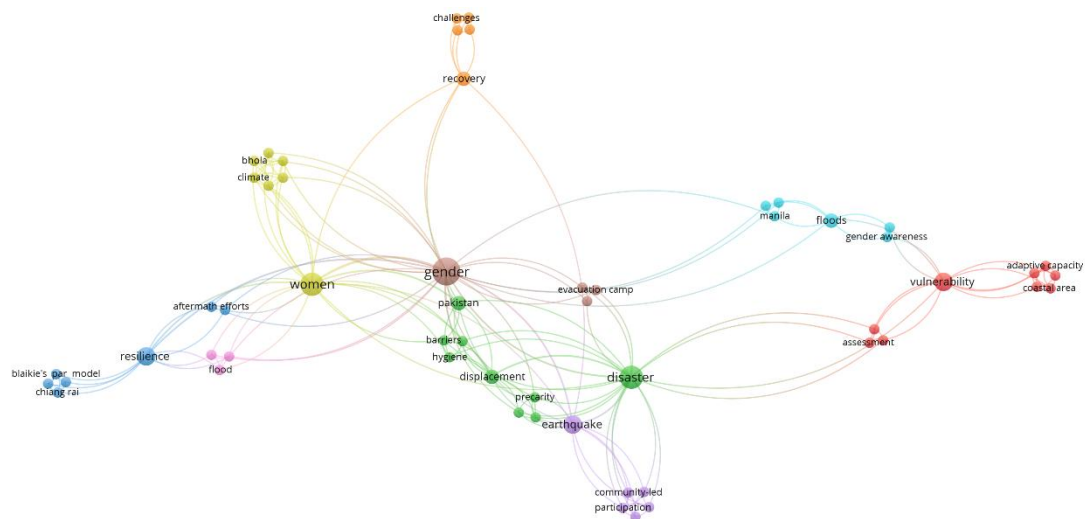
با توجه به نتایج حاصل می‌توان ادعا کرد میانگین بالای گزاره‌های ۱ و ۲ تأیید می‌کند که خبرگان معتقدند پژوهش‌های موجود بر آسیب‌پذیری و نقش زنان در بستر اجتماعی و خانوادگی تأکید دارند. همچنین میانگین پایین گزاره ۳ نشان می‌دهد که مشارکت زنان در تصمیم‌گیری‌های بازسازی کمتر مورد توجه قرار گرفته است. از طرفی میانگین بالای گزاره ۴ نشان‌دهنده اجماع قوی بر نیاز به تغییر رویکرد پژوهش‌ها به سمت توانمندسازی زنان است. در حالیکه میانگین پایین گزاره ۵ نشان می‌دهد که اغلب خبرگان پژوهش‌های فعلی را ناکافی دانسته و نیاز به تغییرات اساسی را احساس می‌کنند.

این تحلیل نشان می‌دهد که پژوهش‌های مرتبط با نقش زنان در بازسازی پس از سوانح همچنان رویکردی آسیب‌محور دارند و کمتر به توانمندسازی و مشارکت فعال آن‌ها در تصمیم‌گیری پرداخته‌اند. برای بهبود این وضعیت، پژوهش‌های آینده باید بر افزایش نقش زنان در فرآیندهای تصمیم‌گیری، بررسی سهم آن‌ها در مدیریت پروژه‌های بازسازی، و طراحی راهکارهای عملی برای توانمندسازی آن‌ها متمرکز شوند.

جدول ۶. فراوانی کلیدواژگان و قدرت اتصال آن‌ها در مقالات منتخب برای موضوع پژوهش

خوشه ۱ (واژه)	قدرت اتصال	بسامد	خوشه ۲ (۹ واژه)	قدرت اتصال	بسامد
ظرفیت سازگاری (Adaptive Capacity)	۵	۱	موانع (Barriers)	۶	۱
ارزیابی (Assessment)	۴	۱	ساخته (Disaster)	۲۶	۵
درختان رگرسیون تقویت‌شده (Boosted Regression Trees)	۵	۱	جاب‌جایی (Displacement)	۱۲	۲
تغییرات اقلیمی (Climate change)	۴	۱	بهداشت (Hygiene)	۶	۱

منطقه ساحلی (Coastal Area)	۵	۱	قاعدگی (Menstruation)	۶	۱
مناطق ساحلی بنگلادش (Coastal Bangladesh)	۵	۱	پاکستان (Pakistan)	۱۰	۲
مدیریت سوانح (Disaster Management)	۵	۱	معامله پدرسالارانه (Patriarchal Bargain)	۶	۱
ای.دی.ای.اس (Edas)	۵	۱	ناپایداری (Precarity)	۶	۱
آسیب پذیری (Vulnerability)	۱۲	۳	ترکیه (Turkey)	۶	۱
خوشه ۳ (۷ واژه)	قدرت اتصال	بسامد	خوشه ۴ (۷ واژه)	قدرت اتصال	بسامد
تلاش های پس از وقوع (Aftermath Efforts)	۴	۱	بهولا (Bhola)	۷	۱
مدل پی.ای.آر. بلیکی (Blaikie's PAR Model)	۴	۱	توانمندی (Capability)	۷	۱
چیانگ رای (Chiang rai)	۴	۱	اقلیم (Climate)	۷	۱
آسیب پذیری جنسیتی (Gender Vulnerability)	۴	۱	آزادی (Freedom)	۷	۱
رهبری (Leadership)	۴	۱	امنیت انسانی (Human Security)	۷	۱
پس از زلزله (Post Eartquake)	۴	۱	سوانح طبیعی (Natural Disaster)	۷	۱
تاب آوری (Resilience)	۱۳	۳	زنان (Women)	۲۶	۵
خوشه ۵ (۶ واژه)	قدرت اتصال	بسامد	خوشه ۶ (۶ واژه)	قدرت اتصال	بسامد
اجتماع محور (Community-led)	۶	۱	سیل (Flood)	۷	۲
زلزله (Earthquake)	۱۶	۳	آگاهی جنسیتی (Gender Awareness)	۳	۱
شمول (Inclusion)	۶	۱	مانیل (Manila)	۴	۱
نیال (Nepal)	۶	۱	کار جابه جایی (Mobility Work)	۴	۱
مشارکت (Participation)	۶	۱	اسکاتلند (Scotland)	۳	۱
بازسازی (Reconstruction)	۶	۱	شهری (Urban)	۴	۱
خوشه ۷ (۴ واژه)	قدرت اتصال	بسامد	خوشه ۸ (۴ واژه)	قدرت اتصال	بسامد
چالش ها (Challenges)	۴	۱	اردوگاه تخلیه (Evacuation Camp)	۴	۱
مبتنی بر جنسیت (Gender-Based)	۴	۱	جنسیت (Gender)	۳۴	۷
پس از طوفان (Post-Hurricane)	۴	۲	فضای متناقض نما (Paradoxical Space)	۴	۱
بازتوانی (Recovery)	۸	۲	فیلیپین (Philippines)	۴	۱
خوشه ۹ (۳ واژه)	قدرت اتصال	بسامد	-	-	-
آسیب پذیری در برابر سوانح (Disaster Vulnerability)	۵	۱	-	-	-
سیل (Flood)	۵	۱	-	-	-
لاگوس شهری	۵	۱	-	-	-

شکل ۳. نقشه هم‌رخدادی واژگان مقالات منتخب حوزه پژوهش برگرفته از نرم‌افزار وی‌اواس‌ویوئر.

همچنین نتایج حاصل از تحلیل هم‌رخدادی واژگان در مقالات منتخب، که با استفاده از نرم‌افزار وی‌اواس‌ویوئر انجام شده است، نشان‌دهنده شبکه‌ای از مفاهیم کلیدی مرتبط با موضوع پژوهش است. در این تحلیل، فراوانی کلیدواژگان و میزان اتصال آن‌ها در خوشه‌های معنایی مختلف (جدول ۶ و شکل ۳) بررسی شده‌اند تا روندهای مفهومی و تمرکز موضوعی پژوهش‌های پیشین مشخص گردد.

توزیع خوشه‌های مفهومی: واژگان استخراج‌شده در نه خوشه معنایی گروه‌بندی شده‌اند که هر خوشه بیانگر یک حوزه خاص از مطالعات مرتبط با بازسازی مسکن پس از سوانح با تأکید بر نقش زنان است. توزیع بسامد واژگان و میزان قدرت اتصال آن‌ها در شبکه هم‌رخدادی نشان می‌دهد که برخی از مفاهیم به‌صورت مرکزی در ادبیات پژوهش ظاهر شده‌اند، درحالی‌که برخی دیگر نقش حاشیه‌ای‌تر دارند.

بررسی خوشه‌های پرتکرار:

الف) خوشه‌های دارای واژگان با بسامد و قدرت اتصال بالا:

- **خوشه ۲ (با رنگ سبز) موانع و آسیب‌پذیری:** این خوشه شامل واژگانی است که به‌طور مستقیم به موانع اجتماعی و ساختاری در بازسازی پس از سوانح اشاره دارند. واژگان سانحه (بسامد: ۵، قدرت اتصال: ۲۶) و جابه‌جایی (بسامد: ۲، قدرت اتصال: ۱) نشان‌دهنده اهمیت شرایط بحرانی پس از سانحه و تأثیر آن بر جابه‌جایی افراد است. همچنین، حضور مفاهیمی مانند ناپایداری و معامله پدرسالارانه نشان می‌دهد که پژوهش‌ها به‌طور خاص به وضعیت ناپایداری اجتماعی و نقش سیستم‌های پدرسالارانه در تعیین موقعیت زنان پرداخته‌اند.

- **خوشه ۶ (با رنگ آبی روشن) سوانح، آگاهی جنسیتی و تحرک:** این خوشه به سوانح طبیعی، آگاهی جنسیتی و پویایی اجتماعی مرتبط است. واژه سیل (بسامد: ۲، قدرت اتصال: ۷) نشان‌دهنده توجه به سیل به‌عنوان یکی از مخاطرات اصلی در مقالات بررسی‌شده است. همچنین، مفاهیمی مانند آگاهی جنسیتی و کار جابه‌جایی بر تحلیل تأثیر سوانح بر پویایی جنسیتی و تحرک اجتماعی زنان تأکید دارند.

- **خوشه ۳ (با رنگ آبی تیره) تاب‌آوری و رهبری زنان:** این خوشه نشان‌دهنده تمرکز پژوهش‌ها بر تاب‌آوری و رهبری زنان در دوره پس از سانحه است. واژه تاب‌آوری (بسامد: ۳، قدرت اتصال: ۱۳) دارای قدرت اتصال بالایی است که نشان‌دهنده اهمیت مفهومی آن در مطالعات مورد بررسی است. حضور واژه رهبری در این خوشه نشان می‌دهد که برخی از مطالعات به نقش رهبری زنان و عاملیت آنان در بازسازی مسکن پرداخته‌اند، اگرچه بسامد آن نسبت به سایر مفاهیم پایین‌تر است.

ب) خوشه‌های با تأکید بر بستر اجتماعی و سیاست‌گذاری:

- **خوشه ۱ (با رنگ قرمز) ظرفیت سازگاری و مدیریت سوانح:** این خوشه بر ابعاد کلان سیاست‌گذاری و ظرفیت‌های انطباقی در بازسازی پس از سوانح تأکید دارد. حضور واژگانی مانند ظرفیت سازگاری (قدرت اتصال: ۵) و مدیریت سوانح (قدرت اتصال: ۵) نشان‌دهنده نقش فرآیندهای مدیریت بحران در بازسازی است. همچنین، هم‌رخدادی واژه تغییرات اقلیمی نشان می‌دهد که در برخی پژوهش‌ها، تأثیر تغییرات اقلیمی بر آسیب‌پذیری مناطق بحران‌زده مورد توجه بوده است.

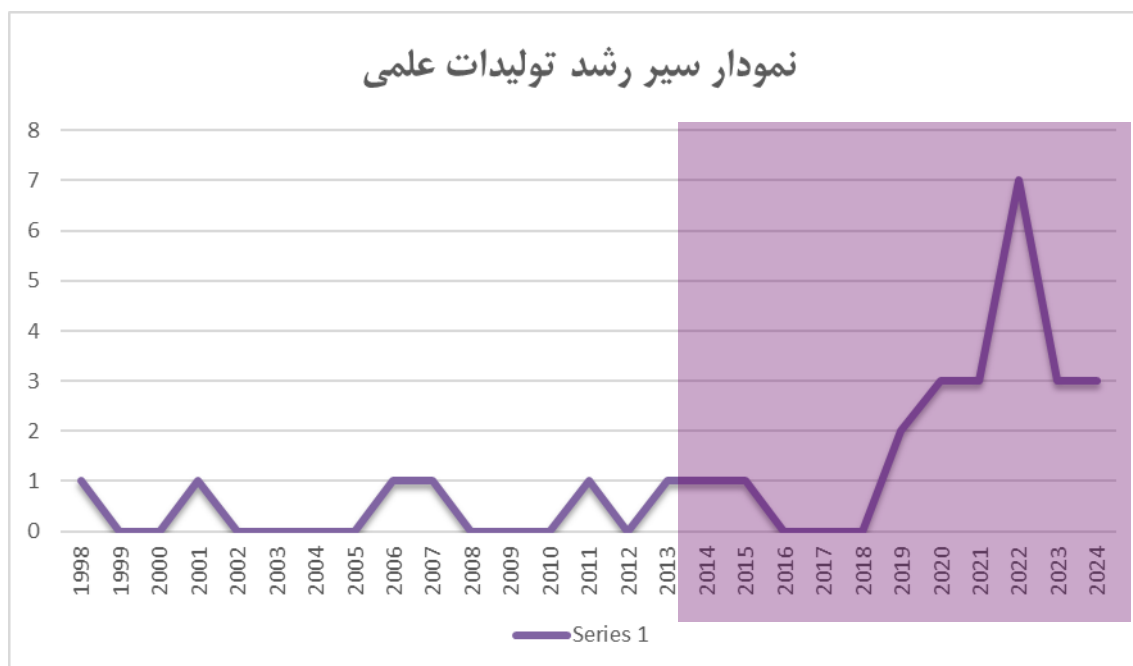
- **خوشه ۵ (با رنگ بنفش) مشارکت اجتماعی:** این خوشه به مشارکت اجتماعی در بازسازی مسکن پس از سوانح اشاره دارد. واژه مشارکت (بسامد: ۱، قدرت اتصال: ۶) نشان‌دهنده تأکید برخی پژوهش‌ها بر حضور جامعه در تصمیم‌گیری‌های بازسازی است. با این حال، میزان بسامد پایین این واژه نسبت به واژگان مرتبط با آسیب‌پذیری زنان، نشان‌دهنده کم‌توجهی پژوهش‌های پیشین به مشارکت واقعی زنان در فرآیندهای بازسازی است.

- **خوشه ۴ (با رنگ زرد) ابعاد انسانی و محیطی سوانح:** این خوشه بر پیوند میان عوامل انسانی و محیطی در وقوع و پیامدهای سوانح تمرکز دارد. واژگانی نظیر امنیت انسانی، آزادی و اقلیم نشان‌دهنده توجه پژوهش‌ها به تأثیرات بلایا بر ابعاد مختلف زندگی و محیط زیست هستند.

- **خوشه ۷ (با رنگ نارنجی) چالش‌های جنسیتی پس از سانحه:** این خوشه به طور خاص بر چالش‌ها و مسائل جنسیتی پس از وقوع سوانح تمرکز دارد. واژگانی چون جنسیت، چالش‌ها و مبتنی بر جنسیت، محوریت مسائل جنسیتی را در این خوشه نشان می‌دهند.

تحلیل هم‌رخدادی واژگان در مقالات منتخب نشان می‌دهد که پژوهش‌های پیشین عمدتاً بر آسیب‌پذیری زنان در مواجهه با سوانح طبیعی تمرکز داشته‌اند (این تحلیل بر اعتبار تحلیل بر خاسته از مطالعات کیفی می‌افزاید) و نقش آن‌ها در فرآیندهای بازسازی و سیاست‌گذاری کمتر مورد توجه قرار گرفته است. واژگانی مانند سانحه، جابه‌جایی و آسیب‌پذیری از بسامد و قدرت اتصال بالایی برخوردارند که نشان‌دهنده تأکید پژوهش‌ها بر وضعیت بحرانی زنان پس از سوانح است. در مقابل، مفاهیمی همچون رهبری و مشارکت با بسامد پایین‌تر حاکی از کمبود مطالعاتی هستند که به بررسی مشارکت فعال زنان در تصمیم‌گیری و بازسازی پرداخته باشند. همچنین، حضور واژگان تغییرات اقلیمی و سوانح طبیعی در خوشه‌های مختلف بیانگر افزایش توجه به تأثیرات تغییرات اقلیمی بر تشدید آسیب‌پذیری گروه‌های خاص، از جمله زنان، است. از نظر جغرافیایی، تمرکز پژوهش‌ها بر کشورهایی مانند پاکستان، ترکیه، نپال و بنگلادش نشان می‌دهد که مطالعات عمدتاً در مناطقی صورت گرفته که به دلیل شرایط خاص اجتماعی و فرهنگی، زنان در معرض آسیب‌های بیشتری قرار دارند. این یافته‌ها ضرورت توجه بیشتر پژوهش‌های آینده به تحلیل نقش زنان در فرآیندهای بازسازی، سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری را نشان می‌دهد تا تصویری جامع‌تر از چگونگی بازسازی مسکن پس از سوانح ارائه شود.

پاسخ به سؤال دوم پژوهش. سیر تحول و روند تکامل مطالعات مرتبط با جایگاه زنان در فرآیند بازسازی مسکن پس از سوانح طی دهه‌های اخیر با توجه به عوامل کلیدی یا رویدادهای جهانی موثر بر این تغییرات چگونه بوده است؟

شکل ۴. فراوانی انتشار تولیدات علمی در زمینه بازسازی مسکن پس از سوانح با تمرکز بر نقش زنان

در پاسخ به پرسش دوم پژوهش. پژوهش درباره روند رشد و تغییرات در مطالعات مرتبط با نقش زنان در بازسازی مسکن پس از سوانح مطابق شکل ۴ نشان می‌دهد که این حوزه طی دو دهه گذشته نو سانات متعددی را تجربه کرده است. در اواخر دهه ۱۹۹۰ و اوایل دهه ۲۰۰۰، تعداد مقالات منتشر شده در این زمینه بسیار محدود بوده و تنها چند مقاله به چاپ رسیده است که نشان‌دهنده توجه اندک پژوهشگران به این موضوع در آن دوره است (Enarson & Morrow, 1998). از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۰، این حوزه با رکود نسبی مواجه بوده و جز در برخی سال‌ها مانند ۲۰۰۶، ۲۰۰۷ و ۲۰۱۱، پژوهشی در این زمینه انجام نشده است. انجام پژوهش در این سه سال می‌تواند با وقوع سوانح مهمی در این بازه زمانی مرتبط باشد که توجه جهانی را به مسائل بازسازی و به ویژه نقش زنان در این فرآیند جلب کرده است. زلزله جاوه در اندونزی در سال ۲۰۰۶ (Fajarwati et al., 2020; Sa'diah & Monggilo, 2022)، گردباد سیدر در بنگلادش در سال ۲۰۰۷ (Paul et al., 2012)، زلزله و سونامی توهوگو در ژاپن در سال ۲۰۱۱ (Saito, 2012) و قیام‌های بهار عربی در سال ۲۰۱۱ (Esfandiari Haleh & Heideman, 2015) Kendra, 2015) برخی از این رخدادها هستند.

جدول ۷. کثرت بالای رخداد سوانح پس از سال ۲۰۱۳ و توجه به موضوع زنان در این رخدادها

ردیف	سانحه	سال وقوع	نمونه‌هایی از پژوهش‌های دارای نگاه جنسیتی در ساحت مذکور	منبع
۱	توفان هایان (یولاندا) ^۶	۲۰۱۳	• آسیب‌پذیری‌های جنسیتی در زمان سوانح طبیعی: خشونت مرد به زن در فیلیپین پس از ابر طوفان هایان ^۴	(Nguyen, 2019; Valerio, 2014)
			• طوفان خشونت، افزایش مبارزه: زنان پس از طوفان هایان (یولاندا) ^۵	
			• ...	

¹ Java Earthquake, Indonesia

² Cyclone Sidr, Bangladesh

³ Arab Spring Uprisings

⁴ Gendered Vulnerabilities in Times of Natural Disasters: Male-to-Female Violence in the Philippines in the Aftermath of Super Typhoon Haiyan

⁵ Storm of Violence, Surge of Struggle: Women in the Aftermath of Typhoon Haiyan (Yolanda)

⁶ Typhoon Haiyan (Yolanda)

۲	سیلاب در اروپای مرکزی	۲۰۱۳	• نقش جنسیت در آمادگی و رفتارهای پاسخگویی به ریسک سیلاب در صربستان ^۱ • تحلیل جنسیت، سن و شرایط مرگ و میر ناشی از سیلاب‌ها و رانش زمین در ایتالیا ^۲ • ...	(Cvetković et al., 2018; Salvati et al., 2018)
۳	زلزله شیلی ^۴	۲۰۱۴	• جنسیت و رهبری پس از زلزله و سونامی در شیلی ^۳	(Fernández Saavedra et al., 2023)
۴	زلزله نپال	۲۰۱۵	• سلامت و امنیت زنان و دختران پس از سانحه: یک پژوهش کیفی در نپال پس از زلزله ^۵ • زلزله: تأثیر بر اقتصاد نپال و زنان ^۶ • ...	(Shakya, 2016; Tearne et al., 2021)
۵	زلزله و سونامی اندونزی	۲۰۱۸	• درک آسیب‌پذیری نسبت به سونامی و خودکارآمدی در میان نوجوانان اندونزی: تأثیر جنسیت، مذهب، موقعیت جغرافیایی، سن، منبع اطلاعات خطر و تجربه‌های گذشته ^۷ • نقش زنان در توسعه جامعه پس از زلزله، سونامی و روانگرایی در سولاوسی مرکزی، اندونزی ^۸ • ...	(Hall et al., 2022; Kurniawan et al., 2021)
	آتش‌سوزی‌های استرالیا ^{۱۰}	۲۰۱۹-۲۰۲۰	• تأثیرات بازار کار ناشی از آتش‌سوزی‌ها و سیل‌ها در استرالیا: یک دیدگاه جنسیتی ^۹	(Hickson & Marshan, 2022)
	گردباد نشویل	۲۰۲۳	• بررسی مواجهه با گردباد، پریشانی پس از گردباد و تفاوت‌های جنسیتی پس از گردباد مارس ۲۰۲۰ در نشویل، تنسی ^{۱۱}	(First, 2024)
۶	زلزله ترکیه	۲۰۲۳	• رابطه بین الگوی دوره قاعدگی و استرس پس از سانحه در زنان پس از زلزله ۲۰۲۳ ترکیه ^{۱۲} • تفاوت‌های جنسیتی در رفتارهای انسانی در طول زلزله ^{۱۳}	(Ikhsan et al., 2017; M. Çelik et al., 2023)
۷	زلزله سوریه	۲۰۲۳	• بررسی راهبردهای مقابله مذهبی زنان و تأثیرات روانی آن‌ها پس از زلزله ۲۰۲۳ در سوریه ^{۱۴}	(Alsamara et al., 2024)
۸	موج گرما در اروپا	۲۰۲۳	• تفاوت‌های جنسی در مرگ‌ومیر مرتبط با موج گرما: یک مرور نظام‌مند و فراتحلیل ^{۱۵}	(Pinho-Gomes et al., 2024)
۹	طوفان فریدی	۲۰۲۳	• تأثیرات سلامت روانی طوفان گرمسیری فریدی ۲۰۲۳ و رانش‌های زمینی منطقه جنوبی بر زنان مالاوی: بحران انسانی نادیده‌گرفته‌شده ^{۱۶}	(Kangoma et al., 2023)

از سال ۲۰۱۳، رشد ملایم‌تری را در تولیدات علمی این زمینه شاهد هستیم. این دوره هم‌زمان است با افزایش توجه به مسائل جنسیتی در سیاست‌گذاری‌های بین‌المللی، به ویژه تصویب چارچوب سندی برای کاهش خطر سوانح (Zaidi & Fordham, 2021) در سال ۲۰۱۵ که به طور خاص بر اهمیت مشارکت زنان در مدیریت ریسک سوانح تأکید دارد. با این حال، افزایش چشمگیر تعداد مقالات از سال ۲۰۱۹ به بعد رخ داده است، به گونه‌ای که در سال ۲۰۲۲ بیشترین تعداد مقالات در این زمینه منتشر شده است. این رشد احتمالاً تحت تأثیر عواملی همچون افزایش بحران‌های زیست‌محیطی و رخداد سوانح، تغییر در سیاست‌های بازسازی

¹ The Role of Gender in Preparedness and Response Behaviors towards Flood Risk in Serbia

² Gender, age and circumstances analysis of flood and landslide fatalities in Italy

³ Gender and leadership in the wake of the earthquake and tsunami in Chile

⁴ The Chile Earthquake

⁵ The health and security of women and girls following disaster: A qualitative investigation in post-earthquake Nepal

⁶ Earthquake: Impact on Nepalese economy and women

⁷ Perceptions of tsunami susceptibility and self-efficacy among adolescents in Indonesia: The influence of gender, religion, location, age, hazard information source, and past experience

⁸ The Role of Women in Community Development after Earthquake, Tsunami, and Liquefaction in Central Sulawesi, Indonesia

⁹ Labour Market Effects of Bushfires and Floods in Australia: A Gendered Perspective

¹⁰ Australia Bushfires

¹¹ Examining tornado exposure, post-tornado distress, and gender following the March 2020 tornado in Nashville, Tennessee

¹² The relationship between menstrual cycle pattern and post-traumatic stress in women following the 2023 earthquake in Turkey

¹³ Gender Differences in Human Behaviors During an Earthquake

¹⁴ Exploring Women's Religious Coping Strategies and Psychological Impact After the 2023 Earthquake in Syria

¹⁵ Sex differences in mortality associated with heatwaves: a systematic review and meta-analysis

¹⁶ Mental health impact of the 2023 Tropical Cyclone Freddy and Southern region mudslides on Malawian women: the neglected humanitarian crisis

پس از سوانح و افزایش توجه سازمان‌های بین‌المللی به نقش زنان در فرآیندهای بازسازی بوده است. (جدول ۷) باین‌حال، روند انتشار مقالات در سال‌های ۲۰۲۳ و ۲۰۲۴ به ثبات نسبی رسیده و تعداد مقالات در این دو سال کاهش اندکی نشان می‌دهد.

پاسخ به سؤال سوم پژوهش. کدام مجلات علمی بیشترین سهم را در انتشار پژوهش‌های مرتبط با نقش زنان در بازسازی مسکن پس از سوانح داشته‌اند؟

در پاسخ به پرسش سوم پژوهش، داده‌های مربوط به مجلات منتشرکننده مقالات در این حوزه از میان ۳۲ مقاله نهایی (انتخاب شده پس از مراحل غربالگری و بررسی معیارهای ورود و خروج) استخراج شد. (جدول ۸) در این تحلیل، علاوه بر فراوانی انتشار، شاخص‌های کیفی مجلات شامل اچ-ایندکس^۱، سایت اسکور^۲، رتبه‌بندی کیو و شاخص اس. جی. آر^۳ بر اساس داده‌های پایگاه‌های منتخب بررسی شده است تا میزان تأثیرگذاری این مجلات در گسترش دانش این حوزه ارزیابی شود.

جدول ۸. مجلات با بیشترین انتشار در زمینه پژوهش

ردیف	نام مجله	تعداد سند	اچ-ایندکس (۲۰۲۳)	سایت اسکور (۲۰۲۳)	رتبه‌بندی
۱	سوانح (Disasters)	۵	۸۱	۰,۷۳۱	کیو-۱
۲	پژوهش‌های محیطی و بهداشت عمومی (Environmental Research and Public Health)	۲	۱۹۸	۰,۸۰۸	کیو-۲
	جنسیت، مکان و فرهنگ (Gender, Place & Culture)		۸۰	۰,۵۸۶	کیو-۱
	پژوهش و توسعه کوهستان (Mountain Research and Development)		۶۹	۰,۴۲۰	کیو-۲
	پایداری (Sustainability)		۱۶۹	۰,۶۷۲	کیو-۱

مجله سوانح^۴ پیشرو در انتشار پژوهش‌های مرتبط با سوانح بر اساس نتایج پژوهش حاضر (جدول ۵)، این مجله با انتشار ۵ مقاله، بیشترین سهم را در ادبیات علمی مرتبط با نقش زنان در بازسازی مسکن پس از سوانح دارد. این مجله، که دارای اچ-ایندکس معادل ۸۱، سایت اسکور برابر با ۵,۶، رتبه‌بندی کیو-۱ و اس. جی. آر. معادل ۰,۷۳۱ است، از نشریات معتبر و تأثیرگذار در حوزه مطالعات سوانح به شمار می‌رود. با توجه به رتبه کیو-۱ و شاخص تأثیرگذاری اس. جی. آر. این مجله به‌عنوان یکی از منابع اصلی انتشار یافته‌های جدید در حوزه مدیریت بحران و بازسازی پس از سوانح شناخته می‌شود. انتشار ۵ مقاله در این زمینه نشان‌دهنده تمرکز بیشتر این مجله بر ابعاد اجتماعی و جنسیتی مدیریت سوانح است، که می‌تواند به توسعه سیاست‌گذاری‌های مبتنی بر شواهد در این حوزه کمک کند. استنادهای بالا و کیفیت مقالات منتشرشده در این مجله، آن را به مرجع مهمی برای پژوهشگران حوزه بازسازی پس از سوانح تبدیل کرده است.

مجلات با انتشار متوسط؛ تأثیرگذاری در حوزه‌های بین‌رشته‌ای: پس از مجله سوانح، مجلات پژوهش‌های محیطی و بهداشت عمومی^۵ و جنسیت، مکان و فرهنگ^۶ هر یک با انتشار ۲ مقاله در رتبه‌های بعدی قرار دارند. مجله نخستین (اچ-ایندکس ۱۹۸، رتبه کیو-۲، اس. جی. آر. ۰,۸۰۸) دارای گستره‌ای وسیع از موضوعات مرتبط با سلامت عمومی و محیط زیست است. جایگاه این مجله

^۱ H-index

^۲ Cite Score

^۳ SJR

^۴ Disasters

^۵ Environmental Research and Public Health

^۶ Gender, Place & Culture

نشان می‌دهد که مطالعات مرتبط با زنان و بازسازی مسکن پس از سوانح در تعامل با مسائل بهداشت عمومی و پایداری محیطی اهمیت یافته است. مجله دوم (اچ ایندکس ۸۰، رتبه کیو-۱، اس.جی.آر. ۵۸۶)، بر مباحث جنسیت و مکان تمرکز دارد و مقالات منتشرشده در آن نشان‌دهنده افزایش توجه به ابعاد اجتماعی و فرهنگی بازسازی پس از سانحه است.

سایر مجلات با تأکید بر ابعاد خاص پژوهش: علاوه بر مجلات فوق، دو مجله پژوهش و توسعه کوهستان^۱ و پایداری^۲ نیز هر یک با انتشار ۲ مقاله، در این حوزه نقش داشته‌اند. مجله نخستین (اچ ایندکس ۱۶۹، رتبه کیو-۱، اس.جی.آر. ۶۷۲) یکی از منابع مهم در مطالعات مرتبط با پایداری است و انتشار مقالاتی در حوزه نقش زنان در بازسازی مسکن پس از سوانح در آن نشان می‌دهد که بازسازی پایدار، با رویکردهای عدالت جنسیتی و مدیریت فراگیر سوانح در حال تلفیق است. مجله بعدی (اچ ایندکس ۶۹، رتبه کیو-۲، اس.جی.آر. ۴۲۰) بر چالش‌های توسعه مناطق کوهستانی تمرکز دارد، با انتشار مقالات مرتبط، به بررسی مسائل خاصی مانند تأثیرپذیری زنان از سوانح در مناطق جغرافیایی خاص و راهکارهای بازسازی در چنین مناطق پرداخته است.

نتایج این بررسی نشان می‌دهد که مطالعات مربوط به نقش زنان در بازسازی مسکن پس از سوانح بیشتر در مجلات مرتبط با سوانح، بهداشت عمومی، جنسیت و پایداری منتشر می‌شود. همچنین گفتمان علمی در مورد نقش زنان در بازسازی پس از سوانح در حال تکامل است و در طیف گسترده‌ای از مجلات معتبر منتشر می‌شود، که این امر به افزایش آگاهی و توسعه راهکارهای جامع‌تر در این زمینه کمک می‌کند.

پاسخ به سؤال چهارم پژوهش. پیشگامی علمی (قاره‌ها، کشورها، دانشگاه‌ها و پژوهشگران برجسته) در حوزه نقش زنان در بازسازی مسکن پس از سوانح چگونه توزیع شده است؟

جدول ۹. فراوانی قاره‌ها به تفکیک کشورها در تولیدات علمی در زمینه پژوهش

ردیف	قاره	کشور	تعداد مشارکت در انتشار
۱	آمریکا	ایالات متحده آمریکا - کانادا	۱۳
۲	آسیا	چین - کره جنوبی - تایلند - ژاپن - امارات متحده عربی - پاکستان - ترکیه - نپال - بنگلادش - هند - ایران	۱۲
۳	اروپا	انگلستان - اسکاتلند	۵
۴	استرالیا	استرالیا	۳

در پاسخ به پرسش چهارم پژوهش، بررسی پیشروان در تولیدات علمی مرتبط با نقش زنان در بازسازی مسکن پس از سوانح نشان می‌دهد که قاره‌های آمریکا و آسیا، با بیشترین مشارکت در این حوزه نقش قابل توجهی داشته‌اند. ایالات متحده و کانادا در قاره آمریکا با ۱۳ مقاله و کشورهای آسیایی شامل چین، کره جنوبی، تایلند، ژاپن، امارات متحده عربی، پاکستان، ترکیه، نپال، بنگلادش، هند و ایران با ۱۲ مقاله، در صدر این پژوهش‌ها قرار دارند. قاره اروپا با ۵ مقاله و استرالیا با ۳ مقاله نیز در این حوزه حضور دارند، اما سهم کمتری نسبت به آمریکا و آسیا به خود اختصاص داده‌اند. (جدول ۹)

جدول ۱۰. فراوانی دانشگاه‌ها به تفکیک کشورها در تولیدات علمی در زمینه پژوهش

ردیف	دانشگاه	تعداد سند	کشور	جایگاه در رتبه‌بندی ۲۰۲۴
۱	دانشگاه چینگونگ	۳	بنگلادش	۱۲۰۱ - ۱۴۰۰
	دانشگاه تگزاس-هوستون		ایالات متحده آمریکا	۶۶

¹ Mountain Research and Development

² Sustainability

۲	دانشگاه بانگابندو شیخ مجیب الرحمن	۲	بنگلادش	-
	دانشگاه بیگم روکیا		بنگلادش	-
	دانشگاه کاونتری		انگلستان	۵۲۶
	دانشگاه بین‌المللی نرگس ^۱		بنگلادش	۱۲۰۱ - ۱۴۰۰
	دانشگاه آلبرتا		کانادا	۹۶
	دانشگاه تهران		ایران	۳۶۸

در میان دانشگاه‌ها، دانشگاه چیتاگونگ^۲ از بنگلادش با ۳ مقاله بیشترین تولیدات را در این حوزه ارائه کرده است، که نشان‌دهنده تمرکز پژوهشی این دانشگاه در حوزه مورد مطالعه است. دانشگاه‌های دیگری مانند دانشگاه بیگم روکیا^۳ و دانشگاه بانگابندو شیخ مجیب الرحمن^۴ نیز از بنگلادش فعالانه در این زمینه پژوهش کرده‌اند. دانشگاه‌های دیگری از ایالات متحده (دانشگاه تگزاس - هوستون^۵، کانادا (دانشگاه آلبرتا^۶)، انگلستان (دانشگاه کاونتری^۷) و ایران (دانشگاه تهران) نیز در این پژوهش‌ها مشارکت داشته‌اند، که همگی از دانشگاه‌های معتبر با رتبه‌های علمی بالا محسوب می‌شوند و به طور خاص در زمینه‌های مرتبط با مدیریت سوانح و کاهش خطرات مشارکت داشته‌اند. (جدول ۱۰)

در سطح پژوهشگران، دو پژوهشگر از بنگلادش، ابورضا توفیق الاسلام^۸ و ادريس علم^۹ به ترتیب از دانشگاه بیگم روکیا و چیتاگونگ، با دو مقاله نقش فعالی در این حوزه داشته‌اند و به‌عنوان پیشرو در موضوع مدیریت و کاهش خطرات کالبدی سوانح با نگاه ویژه به زنان شناخته می‌شوند. (جدول ۱۱) این یافته‌ها حاکی از این است که کشورهایی با خطر بالای سوانح، به‌ویژه در آسیا، بیشترین سهم را در تولید دانش مربوط به نقش زنان در بازسازی مسکن پس از سوانح دارند، که نشان‌دهنده توجه بیشتر به پژوهش‌های کاربردی در این کشورها است.

جدول ۱۱. فراوانی نویسنده‌ها به تفکیک کشورها در تولیدات علمی موضوع پژوهش

پژوهشگر	تعداد سند	دانشگاه	کشور	حوزه پژوهشی
ابورضا توفیق الاسلام	۲	دانشگاه بیگم روکیا	بنگلادش	مدیریت سوانح ^{۱۰}
ادريس علم	۲	دانشگاه چیتاگونگ	بنگلادش	کاهش خطر سوانح ^{۱۱}

در این مرحله، شبکه‌های هم‌تألیفی نویسندگان که به بازسازی مسکن پس از سوانح، با تمرکز بر نقش زنان، پرداخته بودند، ترسیم و تحلیل شدند. نتایج این بررسی در جدول ۱۲ و شکل ۵ قابل مشاهده است.

جدول ۱۲. فراوانی نویسندگان و قدرت اتصال آن‌ها در مقالات منتخب برای موضوع پژوهش

خوشه ^۱ (۶ نویسنده)	قدرت اتصال	بسامد	خوشه ^۲ (۴ نویسنده)	قدرت اتصال	بسامد
-------------------------------	------------	-------	-------------------------------	------------	-------

¹ Daffodil International University

² University of Chittagong

³ Begum Rokeya University

⁴ Bangabandhu Sheikh Mujibur Rahman University

⁵ University of Texas-Houston

⁶ University of Alberta

⁷ Coventry University

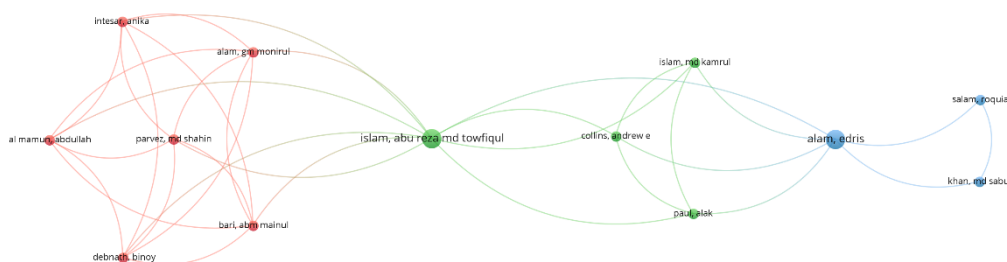
⁸ Abu Reza Md. Towfiqul Islam

⁹ Edris Alam

¹ Disaster Management 0

¹ Disaster Risk Reduction 1

۱	۴	اندرو ای. سیلینز (Cillins, Andrew E.)	۱	۶	عبدالله المامون (Al Mamun, Abdullah)
۲	۱۰	ابورضا ام. دی. توفیق الاسلام (Islam, Au Reza M. D. Towfiqul)	۱	۶	جی. ام. منیرالعالم (Alam, G. M. Monirul)
۱	۴	ام. دی. کامرول اسلام (Islam, M. D. Kamrul)	۱	۶	ای. بی. ام. معین الباری (BBari, A. B. M. Mainul)
۱	۴	آلاک پاول (Paul, Alak)	۱	۶	بینوی دنبات (Debnath, Binoy)
-	-	-	۱	۶	آنیکا اینتسار (Intesar, Anika)
-	-	-	۱	۶	ام. دی. شاهین پرویز (Parvez, M. D. Shahn)
-	-	-	۲	۶	خوشه ۳ (۳ نویسنده)
-	-	-	۲	۶	ادریس علم (Alam Edris)
-	-	-	۱	۲	ام. دی. صبور خان (Khan, M. D. Sabur)
-	-	-	۱	۲	رقیه سلام (Salam, Roquia)

شکل ۵. شبکه هم تالیفی در تولیدات علمی در زمینه بازسازی مسکن پس از سوانح با تمرکز بر نقش زنان

جدول ارائه شده نشان دهنده توزیع نویسندگان در سه خوشه مختلف بر اساس بسامد (تعداد مقالاتی که نویسنده در آن ها مشارکت داشته است) و قدرت اتصال (میزان همکاری نویسنده با سایر پژوهشگران در شبکه علمی) است. این تحلیل می تواند به درک بهتر از ساختار همکاری علمی میان نویسندگان و میزان تأثیرگذاری آن ها در حوزه پژوهش کمک کند.

تحلیل خوشه ها و مقایسه نویسندگان: در خوشه اول که شامل شش نویسنده است، نویسندگانی مانند عبدالله المامون، جی. ام. منیرالعالم و ای. بی. ام. معین الباری حضور دارند که دارای بیشترین قدرت اتصال (۶) هستند. این امر نشان دهنده شبکه همکاری قوی میان این پژوهشگران است، به گونه ای که آن ها به احتمال زیاد در چندین پژوهش مشترک مشارکت داشته اند. این گروه از نویسندگان بیشترین ارتباط علمی را دارند و می توان آن ها را از فعال ترین پژوهشگران در حوزه مورد بررسی دانست.

در خوشه دوم که شامل چهار نویسنده است، او ابورضا توفیق الاسلام بیشترین قدرت اتصال (۱۰) را دارد که نشان دهنده همکاری گسترده او با سایر پژوهشگران است. در این گروه، اندرو ای. سیلینز، ام. دی. کامرول اسلام و آلاک پاول حضور دارند که هر کدام تنها در یک مقاله مشارکت داشته اند و قدرت اتصال آن ها پایین تر است. در نتیجه، این خوشه از نظر ارتباط علمی میان نویسندگان نسبت به خوشه اول انسجام کمتری دارد، اما حضور نویسنده ای با قدرت اتصال بالا (ابورضا توفیق الاسلام) می تواند نشان دهنده نقش کلیدی او در این شبکه علمی باشد.

خوشه سوم که کوچک ترین گروه محسوب می شود، شامل سه نویسنده است. ادریس علم با دو مقاله و قدرت اتصال ۶، فعال ترین

نویسنده این گروه محسوب می‌شود. در مقابل، ام. دی. صبور خان و روقیه سلام با قدرت اتصال ۲ و تنها یک مقاله، حضور کم‌رنگ‌تری در این حوزه دارند. به نظر می‌رسد این گروه نسبت به دو خوشه دیگر ارتباطات علمی ضعیف‌تری دارد و پژوهشگران آن به صورت پراکنده در این حوزه فعالیت داشته‌اند.

در نهایت، بررسی این جدول نشان می‌دهد که خوشه اول از نظر میزان همکاری و شبکه ارتباطی قوی‌ترین گروه است و نویسندگان آن مشارکت مستمری در این حوزه داشته‌اند. خوشه دوم اگرچه از نظر تعداد اعضا کوچک‌تر است، اما نویسنده‌ای با قدرت اتصال بالا در آن حضور دارد که نقش برجسته‌ای در پژوهش‌های این حوزه ایفا کرده است. در مقابل، خوشه سوم کمترین انسجام را دارد و نویسندگان آن کمتر در پروژه‌های مشترک علمی مشارکت داشته‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف بررسی نظام‌مند ادبیات علمی پیرامون نقش زنان در بازسازی مسکن پس از سوانح انجام شد. تحلیل ۳۲ مقاله منتخب از پایگاه‌های علمی اسکوپوس و وب‌آو ساینس نشان داد که تمرکز اصلی پژوهش‌ها در این حوزه بر آسیب‌پذیری زنان بوده و در طی زمان، گرایش به این موضوع افزایش یافته است، هرچند این روند یکنواخت نبوده است. همچنین، برخی مجلات نقش پررنگ‌تری در انتشار مقالات این حوزه ایفا کرده‌اند و کشورهای در حال توسعه، به‌ویژه بنگلادش، سهم بیشتری در تولیدات علمی مرتبط داشته‌اند.

تحلیل محتوایی مطالعات مورد بررسی نشان داد که دیدگاه غالب در این حوزه، تمرکز بر آسیب‌پذیری زنان است. در جهت تأیید این ادعا می‌توان گفت بسیاری از مقالات به بررسی عواملی همچون نابرابری‌های جنسیتی، فقر و محدودیت‌های دسترسی زنان به منابع و خدمات پرداخته‌اند که باعث افزایش آسیب‌پذیری آنان در برابر سوانح می‌شود. این یافته با مطالعات پیشین هم‌سو است به‌ویژه با ادعای پژوهشگرانی مانند ویسنر و همکاران (۱۹۹۴) (Wisner et al., 1994)، الیور-اسمیت (۱۹۹۶) (Oliver-Smith, 1996)، ایب-کارلسن (۲۰۲۰) (Ayeb-Karlsson, 2020) و کلمان (۲۰۱۹) (Kelman, 2019) که معتقدند سوانح نخست به‌عنوان رخدادهایی طبیعی یا انسان‌ساخت ظاهر شده و سپس تأثیرات منفی خود را بر جمعیت‌های آسیب‌پذیر، نظیر زنان، اعمال می‌کنند. بنابراین شدت هر رخداد تا تبدیل آن به یک فاجعه علاوه بر مکان وقوع و شدت سانحه، به میزان افراد آسیب‌پذیر در آن جامعه بستگی دارد. نیومایر و پلامپر (۲۰۰۷) (Neumayer & Plümper, 2007) نیز با تأکید بر گروه زنان، آن‌ها را در شرایط پس از سانحه به دلیل تشدید نابرابری‌های جنسیتی حاصل از نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی آسیب‌پذیرتر در نظر می‌گیرند. در نتیجه ادعا می‌کنند در چنین بستری زنان بیشتر رنج می‌کشند و به طور متوسط آمار مرگ و میر آن‌ها ۱۴ برابر بیشتر از مردان گزارش شده است.

در تأیید بیشتر همین نگاه، همان‌طور که آندرابی (۲۰۲۱) (Andrabi, 2021) در مطالعه‌ای بر روی زنان پس از سوانح نشان داده است، نگرش رایجی که زنان را به‌مثابه «قربانیان منفعل» در سوانح می‌داند، نه تنها از آسیب‌پذیری آن‌ها نمی‌کاهد، بلکه این مسئله را بازتولید و تشدید می‌کند. این وضعیت موجب نادیده‌انگاشتن زنان به‌عنوان «عاملان تغییر و به‌سازی» پس از سانحه شده و با زنانه‌سازی آسیب‌پذیری و قربانی‌نمایی آن‌ها، نظام جنسیتی پیش از سانحه را به طور پیوسته تداوم می‌بخشد. در این شرایط دشوار، زنان کماکان در تلاش‌اند تا با گذر از تابوهای جنسیتی و پشت سر گذاشتن نقش‌های سنتی، تأثیر مثبتی در بازسازی مسکن برجای بگذارند. بنابراین، رویکردهای آینده در این حوزه باید از تأکید یک‌جانبه بر آسیب‌پذیری فاصله گرفته و به ظرفیت‌سازی و توانمندسازی زنان نیز بپردازند.

یکی دیگر از جنبه‌های مهم بررسی شده در این مطالعه، نقش اجتماع و خانوار در فرایند بازسازی است. تمرکز بسیاری از مقالات بر این مفاهیم نشان‌دهنده توجه پژوهشگران به بستر اجتماعی و فرهنگی بازسازی است. این یافته با نظریه "ساخت اجتماعی سوانح" همخوانی دارد که بر این باور است که سوانح صرفاً پدیده‌های طبیعی نیستند، بلکه پیامدهای ساختارهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی نیز در آن‌ها نقش دارد (Quarantelli, 1999). با این حال، همان‌طور که کنن (۱۹۹۴) (Cannon, 1994) در مطالعه خود بر روی آسیب‌پذیری در برابر قحطی اشاره می‌کند، تحلیل بستر اجتماعی نباید صرفاً به سطح خانوار و اجتماع محدود شود، بلکه باید روابط قدرت، نابرابری‌های جنسیتی و عوامل تبعیض‌آمیز در سطوح مختلف (محلی، ملی و بین‌المللی) را نیز در نظر گرفت.

بررسی روند زمانی مقالات نشان داد که علاقه پژوهشگران به این حوزه در سال‌های اخیر افزایش یافته است، اما این رشد یکنواخت نبوده است. اگرچه این یافته می‌تواند نشان‌دهنده افزایش آگاهی درباره مسائل جنسیتی در بازسازی باشد، اما به دلیل محدودیت‌های روش شناختی، نمی‌توان آن را به عنوان یک روند قطعی تلقی کرد. این افزایش توجه، با سیاست‌های بین‌المللی همچون چارچوب

¹ Social Construction of Disaster

سندای برای کاهش خطر سوانح همخوانی دارد که بر مشارکت زنان در مدیریت ریسک سوانح تأکید کرده است.

انتشار مقالات در مجلاتی مانند سوانح، پژوهش‌های محیطی و بهداشت عمومی و جنسیت، مکان و فرهنگ، نشان‌دهنده ماهیت چندرشته‌ای این حوزه است. بررسی کشورهای پیشرو در این حوزه نشان داد که کشورهای در حال توسعه، به‌ویژه بنگلادش، سهم قابل توجهی در تولید مقالات مرتبط داشته‌اند. این مسئله می‌تواند ناشی از تعداد بالای سوانح در این کشورها، آسیب‌پذیری بالاتر زنان در این جوامع و همچنین افزایش تلاش‌های پژوهشگران محلی برای مستندسازی و تحلیل تجربیات بازسازی باشد. به عنوان مثال، آزاد و همکاران (۲۰۱۴) (Azad et al., 2013) در پژوهشی درباره وضعیت زنان و سیل در بنگلادش، نشان دادند که زنان در بنگلادش به دلیل فقر، نقش‌های جنسیتی و محرومیت اجتماعی، به‌طور ویژه‌ای در برابر سیل آسیب‌پذیر هستند. آنها دچار آسیب‌های جسمی می‌شوند، خانه‌های خود را از دست می‌دهند و در تأمین نیازهای اولیه مانند غذا، آب و بهداشت با مشکلات جدی مواجه می‌شوند. بیکاری گسترده در میان زنان فقیر پس از سیل و همچنین خشونت و آزاری که در پناهگاه‌ها تجربه می‌کنند، توانایی آن‌ها را برای مقابله با بحران و بازسازی زندگی شان به شدت کاهش می‌دهد. این عوامل در کنار هم، زنان را در چرخه‌ای از آسیب‌پذیری گرفتار می‌کند.

نوآوری اصلی این پژوهش، ارائه یک تصویر جامع و به‌روز از وضعیت مطالعات مربوط به نقش زنان در بازسازی مسکن پس از سوانح است. این مطالعه با بهره‌گیری از مرور نظام‌مند و تحلیل محتوای کمی و کیفی، به شناسایی مضامین کلیدی، روند زمانی، مجلات و کشورهای پیشرو و همچنین شکاف‌های پژوهشی پرداخته است. نتایج این مطالعه می‌تواند مسیرهای جدیدی برای پژوهش‌های آینده در این حوزه ترسیم کند. اما با وجود تلاش برای ارائه این تحلیل جامع، این پژوهش با محدودیت‌هایی نیز مواجه بوده است. یکی از مهم‌ترین محدودیت‌ها، تحلیل بر اساس ۳۲ مقاله نهایی است که ممکن است تمام ابعاد تولیدات علمی در این حوزه را منعکس نکند. همچنین، این مطالعه صرفاً به مقالات منتشر شده در پایگاه‌های داده اسکوپوس و وب آو ساینس محدود شده است که می‌تواند منجر به حذف برخی پژوهش‌های مرتبط منتشرشده در سایر پایگاه‌های علمی یا گزارش‌های سازمانی شود.

در نهایت، نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که اگرچه مطالعات مربوط به نقش زنان در بازسازی مسکن پس از سوانح، عمدتاً بر آسیب‌پذیری تأکید دارند، اما لازم است پژوهش‌ها به سمت شناسایی ظرفیت‌ها و توانمندسازی زنان نیز حرکت کنند. توجه به ابعاد اجتماعی، اقتصادی و جنسیتی سوانح، بهره‌گیری از روش‌های چندرشته‌ای و انجام پژوهش‌هایی با رویکردهای ترکیبی می‌تواند درک عمیق‌تری از این حوزه ارائه دهد و به سیاست‌گذاری‌های مؤثرتر و عادلانه‌تر در زمینه بازسازی پس از سوانح منجر شود.

پیشنهادهای اجرایی پژوهش

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که در فرآیند بازسازی، تمرکز بیشتری بر آسیب‌پذیری زنان تا توانمندسازی آن‌ها وجود داشته و نقش زنان در تصمیم‌گیری‌های کلان کمتر مورد توجه قرار گرفته است. بر این اساس، مجموعه‌ای از پیشنهادات سیاستی ارائه می‌شود که می‌تواند به افزایش مشارکت معنادار زنان و کاهش تبعیض‌های ساختاری در بازسازی کمک کند.

۱. تدوین سیاست‌های حمایتی توانمندساز: ضروری است که دولت‌ها با مشارکت فعال زنان، سیاست‌هایی را تدوین کنند که به توانمندسازی آنان اولویت دهد. این سیاست‌ها باید نه تنها بر اساس نیازهای واقعی زنان، بلکه همسو با اسناد بین‌المللی مانند چارچوب سندای برای کاهش خطر سوانح باشد. تدوین قوانین و مقرراتی که دسترسی زنان به منابع، تصمیم‌گیری‌های کلان و مالکیت را تسهیل کند، می‌تواند نقش مؤثری در تغییر شرایط داشته باشد.

۲. تأمین مالی هدفمند: دسترسی برابر زنان به منابع مالی یکی از موانع کلیدی در بازسازی است. بنابراین، دولت‌ها و نهادهای بین‌المللی باید:

- تسهیلات کم‌بهره‌ای را برای زنان سرپرست خانوار و آسیب‌دیده فراهم کنند تا امکان بازسازی مسکن خود را داشته باشند.

- از گروه‌های خودیار زنان در حوزه ساخت‌وساز و تولید مصالح حمایت کرده و ظرفیت‌سازی کنند.
- دسترسی زنان به اعتبارات مالی و منابع بازسازی را تضمین کنند تا بتوانند در فرآیند بازسازی به‌طور مستقل مشارکت داشته باشند.

۳. مشاوره فنی و حقوقی: بسیاری از زنان در فرآیند بازسازی با چالش‌های فنی و حقوقی مواجه هستند که می‌تواند دسترسی آن‌ها به مسکن ایمن و پایدار را محدود کند. بنابراین، ارائه خدمات مشاوره‌ای در این زمینه ضروری است:

- مشاوره رایگان در زمینه طراحی و ساخت مسکن مقاوم در برابر سوانح، به‌ویژه برای زنانی که سرپرست خانوار هستند.
- مشاوره حقوقی در زمینه مالکیت، ارث و مشکلات مرتبط با حقوق زنان در بازسازی.

- آگاهی بخشی درباره حقوق و مزایای قانونی زنان در فرآیند بازسازی تا از تبعیض های احتمالی جلوگیری شود.
- ۴. آموزش های تخصصی: برای افزایش توانمندی زنان در مشارکت مؤثر در بازسازی، برگزاری دوره های آموزشی در حوزه های زیر ضروری است:
 - آموزش مهارت های ساختمانی برای افزایش خودکفایی زنان در بازسازی خانه هایشان.
 - آموزش مدیریت خطر و آمادگی در برابر سوانح به زنان برای افزایش تاب آوری جامعه.
 - آگاهی بخشی درباره حقوق زنان، بهداشت اضطراری و راهکارهای مقابله با خشونت جنسیتی در شرایط بحرانی.
 - تقویت مهارت های رهبری زنان برای مشارکت مؤثر در تصمیم گیری های محلی و فرآیندهای بازسازی.
- ۵. تقویت شبکه های اجتماعی زنان: ایجاد و حمایت از شبکه های اجتماعی زنان می تواند نقش مهمی در توانمند سازی آنها داشته باشد. این شبکه ها می توانند بستری برای:
 - تبادل تجربه و اطلاعات درباره بازسازی و مدیریت منابع.
 - ارائه حمایت روانی و اجتماعی به زنان آسیب دیده.
 - بسیج منابع محلی برای مشارکت فعال زنان در بازسازی.
 - افزایش مهارت های حرفه ای زنان و توانمندسازی آنان در حوزه های مختلف.
- ۶. تضمین مشارکت معنادار زنان در بازسازی

مشارکت زنان در تمامی مراحل بازسازی، از نیازسنجی تا اجرا و نظارت، باید واقعی و تأثیرگذار باشد. این مشارکت نباید صرفاً نمادین باشد، بلکه باید به گونه ای طراحی شود که زنان نقش فعال و تصمیم گیرنده داشته باشند. همچنین لازم است به تنوع نیازهای زنان بر اساس سن، قومیت، مذهب و سایر ویژگی های اجتماعی توجه شود تا سیاست های بازسازی جامع تر و کارآمدتر باشد.
- ۷. طراحی برنامه های فرهنگی-اجتماعی حساس به جنسیت: چالش های فرهنگی و اجتماعی یکی از موانع اصلی مشارکت زنان در بازسازی است. برای رفع این موانع، سیاست گذاران می توانند:
 - جلسات ویژه ای برای زنان برگزار کنند تا در محیطی امن بتوانند مشکلات خود را بیان کنند.
 - از رهبران محلی و مذهبی برای حمایت از مشارکت زنان در بازسازی کمک بگیرند.
 - خدمات حمایتی مانند مهدکودک سیار و مراقبت های بهداشتی را فراهم کنند تا حضور زنان در پروژه های بازسازی تسهیل شود.
 - با خشونت جنسیتی از طریق ایجاد فضاهای امن و ارائه حمایت های قانونی مقابله کنند.
- ۸. ارزیابی مستمر و مبتنی بر شواهد: برای تضمین اثربخشی برنامه های بازسازی و توانمندسازی زنان، لازم است که ارزیابی های منظم با شاخص های کمی و کیفی انجام شود. برخی از شاخص های کلیدی شامل موارد زیر است:
 - میزان مشارکت زنان در بازسازی.
 - میزان دسترسی زنان به مسکن ایمن و پایدار.
 - میزان رضایت و احساس امنیت زنان در محیط های بازسازی شده.
 - تغییر در نگرش های جنسیتی و سطح توانمندی اقتصادی و اجتماعی زنان.
- جمع آوری داده ها باید از طریق نظرسنجی، مصاحبه و تحلیل اسناد به صورت شفاف انجام شود و نتایج آن برای بازنگری سیاست ها مورد استفاده قرار گیرد. به این ترتیب، برنامه های بازسازی می توانند با رویکردی پویا و اصلاح پذیر، به بهبود وضعیت زنان در بازسازی پس از بحران کمک کنند.

پیشنهاد برای پژوهش های آتی

با توجه به تمرکز غالب پژوهش ها بر آسیب پذیری زنان و شکاف های موجود در دانش، به ویژه در حوزه تصمیم گیری های کلان و

تجارب زیسته، پژوهش‌های آینده می‌تواند بر حوزه‌های زیر متمرکز شود:

۱. مطالعات طولی بر توانمندسازی زنان
 - بررسی تغییرات نقش زنان در بازسازی مسکن و تأثیر سیاست‌ها و برنامه‌های بازسازی بر توانمندسازی پایدار آن‌ها.
 - استفاده از روش‌های ترکیبی (پیمایش‌های دوره‌ای، مصاحبه‌های عمیق و روایت‌نگاری) برای تحلیل روندهای بلندمدت.
 ۲. مطالعات تطبیقی بین‌فرهنگی و بین‌المللی
 - تحلیل تفاوت‌های نقش زنان در بازسازی در جوامع مختلف و شناسایی الگوهای موفق در سیاست‌های بازسازی.
 - استفاده از مطالعات موردی تطبیقی و داده‌های ثانویه برای استخراج درس‌آموخته‌ها از تجارب جهانی.
 ۳. پژوهش‌های کیفی با رویکرد مشارکتی
 - تمرکز بر تجارب زیسته زنان از طریق مصاحبه‌های عمیق، تحلیل گفتمان و قوم‌نگاری.
 - مشارکت زنان در فرآیند پژوهش به‌عنوان همکاران علمی، نه صرفاً منابع داده‌ای.
 ۴. تحلیل نقش مردان و پویایی‌های جنسیتی در بازسازی
 - بررسی تعاملات جنسیتی، انتظارات اجتماعی و تأثیر نگرش‌های مردانه بر مشارکت زنان.
 - مطالعه راهکارهای جلب حمایت مردان در ترویج برابری جنسیتی در بازسازی.
 ۵. نقد سیاست‌ها و برنامه‌های بازسازی از منظر جنسیت
 - تحلیل اسناد و سیاست‌های بازسازی برای ارزیابی میزان توجه به مسائل جنسیتی.
 - شناسایی موانع اجرایی و پیشنهاد اصلاحات برای افزایش کارآمدی سیاست‌ها.
 ۶. توسعه و آزمون شاخص‌های بومی توانمندسازی زنان
 - طراحی شاخص‌های متناسب با بافت فرهنگی و اجتماعی هر جامعه برای سنجش میزان مشارکت و عاملیت زنان در بازسازی.
 - اعتبارسنجی این شاخص‌ها از طریق مطالعات میدانی و روش‌های آماری.
- این پژوهش‌ها می‌توانند به توسعه دانش، ارتقای سیاست‌های بازسازی و افزایش مشارکت زنان در فرآیندهای بازسازی مسکن پس از سوانح کمک کنند.

تقدیر و تشکر

مقاله حاضر برگرفته از مطالعات رساله دکتری معماری با عنوان «عاملیت زنان در بازسازی سرپناه دائم پس از سانحه با رویکرد تاب‌آوری تکاملی؛ موردپژوهی سیلاب ۱۳۹۸ استان گلستان» است؛ که توسط نگارنده اول به راهنمایی نگارنده دوم و سوم در دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه شهید بهشتی در حال انجام است.

فهرست منابع

ابراهیم‌زاده، ف.، مهدیزاده سراج، ف.، نوروزیان ملکی، س.، و پیری، س. (۱۴۰۲). ارزیابی تولیدات علمی در حوزه فعالیت جسمانی دانش‌آموزان با تمرکز بر ویژگی‌های کالبدی فضای باز در مدارس ابتدایی: یک مرور نظام‌مند. *پژوهش‌نامه علم‌سنجی*، ۹(۲)، ۴۱۲-۳۸۵. https://rsci.shahed.ac.ir/article_3706.html

رئیس زاده، م.، و کرملی، م. (۱۳۹۷). ترسیم نقشه علمی مقالات حوزه ترومای نظامی با استفاده از تحلیل هم‌واژگانی در مدلاین. *طب نظامی*، ۲۰(۵)، ۴۷۶-۴۸۷. https://militarymedj.bmsu.ac.ir/article_1000773.html

Ahmadi Marzaleh, M., Peyravi, M., Moradi, H., & Raeyat Mohtashami, A. (2023). Women's Reproductive Health in Disasters A Systematic Review. *Health Care Management Science*, 10(2), 54-61. <https://doi.org/10.30476/jhmi.2023.100416.1188>

- Akerkar, S. (2007). Disaster Mitigation and Furthering Women's Rights: Learning from the Tsunami. *Gender, Technology and Development*, 11(3), 357-388. <https://doi.org/10.1177/097185240701100304>
- Alfonzo, P. M., Sakraida, T. J., & Hastings-Tolsma, M. (2014). Bibliometrics: Visualizing the impact of nursing research. *Online Journal of Nursing Informatics*, 18(1), 1-16. <https://www.researchgate.net/publication/284458471>
- Ali, Z. S. (2014). Visual Representation of Gender in Flood Coverage of Pakistani Print Media. *Weather and Climate Extremes*, 4(August), 35-49. <https://doi.org/10.1016/j.wace.2014.04.001>
- Alsamara, K., Kakaje, A., Soqia, J., Ghareeb, A., Watson, L., Hadakie, R., Jawich, K., Al-Homsi, A. & Forbes, D. (2024). Exploring Women's Religious Coping Strategies and Psychological Impact After the 2023 Earthquake in Syria. *J Relig Health*, 63(3), 2314-2326. <https://doi.org/10.1007/s10943-024-02005-8>.
- Anderson, M. B. (1994). Understanding the Disaster-Development Continuum: Gender Analysis Is the Essential Tool. *Gender & Development*, 2(1), 7-10. <https://doi.org/10.1080/09682869308519989>
- Andrabi, S. (2021). Decolonising knowledge production in disaster management a feminist perspective. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 31(3), 46-60. <https://doi.org/10.1108/DPM-04-2021-0154>
- Ayeb-Karlsson, S. (2020). I Do Not like Her Going to the Shelter: Stories on Gendered Disaster (Im)Mobility and Wellbeing Loss in Coastal Bangladesh. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. 50(November). <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2020.101904>
- Azad, A. K., Hossain, K. M., & Nasreen, M. (2013). Flood-induced vulnerabilities and problems encountered by women in northern Bangladesh. *International Journal of Disaster Risk Science*, 4(4). <https://doi.org/10.1007/s13753-013-0020-z>
- Baniasadi, A., Salehi, K., Khodaie, E., Bagheri Noaparast, K. & Izanloo, B. (2023). Fairness in Classroom Assessment: A Systematic Review. *Asia-Pacific Education Researcher*, 32(1), 91-109. <https://doi.org/10.1007/s40299-021-00636-z>
- Baytiyeh, H. (2019). Why School Resilience Should Be Critical for the Post-Earthquake Recovery of Communities in Divided Societies. *Education and Urban Society*, 51(5), 1-19. <https://doi.org/10.1177/00131245177470>
- Bradshaw, S., & Fordham, M. (2013). Women, Girls and Disasters: A Review for DFID. Middlesex University. <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5dc13dc640f0b637a1443e63/withdrawn-women-girls-disasters.pdf>
- Brolles, L., Derivois, D., Eva Joseph, N., Karray, A., Guillier Pasut, N., Mary Cénat, J., Pamphile, J., Marlise Lafontant, E., Richard Alexandre, M., Felix, G., & Chouvier, B. (2017). Art Workshop with Haitian Street Children in a Post-Earthquake Context: Resilience, Relationship and Socialisation. *International Journal of Art Therapy: Inscape*, 22(1), 2-7. <https://doi.org/10.1080/17454832.2016.1245768>
- Cannon, T. (1994). Vulnerability analysis and the explanation of "natural" disasters. In A. Varley (Ed.), *Disasters, development and environment* (pp. 13-30). John Wiley & Sons. https://www.researchgate.net/publication/248360551_Vulnerability_Analysis_and_The_Explanation_Of_'Natural'_Disasters
- Cox, R. S., Long, B. C., Jones, M. I. & Handler, R. J. (2008). Sequestering of Suffering: Critical

- Discourse Analysis of Natural Disaster Media Coverage. *Journal of Health Psychology*, 13(4), 469-470. <https://doi.org/10.1177/1359105308088518>
- Cvetković, V. M., Roder, G., Öcal, A., Tarolli, P., & Dragičević, S. (2018). The Role of Gender in Preparedness and Response Behaviors towards Flood Risk in Serbia. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(12), 1-21. <https://doi.org/10.3390/ijerph15122761>
- Dufka, C. L. (1988). The Mexico City Earthquake Disaster. *Social Casework*, 69(3). <https://doi.org/10.1177/10443894880690030>
- Ebrahimzadeh, F., Mehdizadeh Saradj, F., Norouzian-Maleki, S., & Piri, S. (2024). Analysis of Scientific Products in the Field of Physical Activity of Students Focusing on the Physical Characteristics of Outdoor Space in Primary Schools: A Systematic Review, *Scientometrics Research Journal*, 9(2), 385-412. <https://doi.org/10.22070/rsci.2022.15591.1551> [In Persian].
- Enarson, E., & Pease, B. (2018). The gendered terrain of disaster: Through women's eyes. In B. Pease, & E. Enarson (Eds.), *Men, masculinities and disaster* (pp. 2-20). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315678122-1>
- Enarson, E., & Morrow, B. H. (1998). *The gendered terrain of disaster: Through women's eyes*. Praeger. <https://www.amazon.de/-/en/Gendered-Terrain-Disaster-Through-Womens/dp/0275961109>
- Esfandiari, H., & Heideman, K. (2015). The Role and Status of Women after the Arab Uprisings. *Strategic Sectors: Culture & Society*, 1-4. <https://www.iemed.org/wp-content/uploads/2021/01/The-Role-and-Status-of-Women-after-the-Arab-Uprisings.pdf>
- Fajarwati, A., Wardhani, A. G., & Sintesa, M. P. (2020). Journey of researches on gender and disaster in Indonesia. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 451(1). <https://doi.org/10.1088/1755-1315/451/1/012048>
- Fatema, S. R., East, L. Shahidul Islam, M., & Usher K. (2021). Health Impact and Risk Factors Affecting South and Southeast Asian Women Following Natural Disasters: A Systematic Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(21), 1-17. <https://doi.org/10.3390/ijerph182111068>
- Fatema, S. R., Shahidul Islam, M., & Usher K. (2019). Women's Health-Related Vulnerabilities in Natural Disasters: A Systematic Review Protocol. *BMJ Open*, 9(12), 1-5. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2019-032079>
- Fernández S., Gabriela, A., González Arias, R., Dema Moreno, S., & Cocina Díaz, V. (2023). Gender and Leadership in the Wake of the 2010 Earthquake and Tsunami in Chile. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 32(2), 323-336. <https://doi.org/10.1108/dpm-04-2022-0093>
- First, J. M. (2024). Examining Tornado Exposure, Post-Tornado Distress, and Gender Following the March 2020 Tornado in Nashville, Tennessee. *Environmental Hazards*, 1-14. <https://doi.org/10.1080/17477891.2024.2379895>
- Fisher, S. (2010). Violence against Women and Natural Disasters: Findings from Post-Tsunami Sri Lanka. *Violence Against Women*, 16(8), <https://doi.org/10.1177/1077801210377649>
- Gaillard, J. C., Fordham, M., & Sanz, K. (2015). Culture, Gender and Disaster: From Vulnerability to Capacities. In *Cultures and Disasters: Understanding Cultural Framings in Disaster Risk Reduction*. <https://doi.org/10.4324/9781315797809-24>
- Gaillard, J. C., Gorman-Murray, A., & Fordham, M. (2017). Sexual and Gender Minorities in Disaster. *Gender, Place and Culture*, 24(1), 18-26.

<http://dx.doi.org/10.1080/0966369X.2016.1263438>

- Gotham, K. F., & Cheek, W. (2017). Post-Disaster Recovery and Rebuilding. In S. Hall. & R. Burdett (Eds.), *The SAGE Handbook of the 21st Century City* (pp. 279-297). Sage. https://www.researchgate.net/publication/319084991_Post-disaster_Recovery_and_Rebuilding
- Hall, S., Sloan-Aagard, C., Harris, R., Emmett, C., Prasetyadi, C., Pettersson, J., Cope, A., & Hamson Cox, M. (2022). Perceptions of Tsunami Susceptibility and Self-Efficacy among Adolescents in Indonesia: The Influence of Gender, Religion, Location, Age, Hazard Information Source, and Past Experience. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 79, 103-151. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2022.103151>
- Hickson, J., & Marshan, J. (2022). Labour Market Effects of Bushfires and Floods in Australia: A Gendered Perspective. *Economic Record*, 98(S1), 1-23. <https://doi.org/10.1111/1475-4932.12688>
- Ikhsan, M., Ganis Siregar, M. F., and Muharam, R. (2017). The Relationship between Ramadan Fasting with Menstrual Cycle Pattern Changes in Teenagers. *Middle East Fertility Society Journal*, 22(1), 43-47. <https://doi.org/10.1016/j.mefs.2016.08.004>
- Kangoma, M., Lubanga, F. A. & Bwanali, A. N. (2023). Mental Health Impact of the 2023 Tropical Cyclone Freddy and Southern Region Mudslides on Malawian Women: The Neglected Humanitarian Crisis. *International Journal of Surgery: Global Health*, 6(5), 1-3. <https://doi.org/10.1097/GH9.0000000000000306>
- Kawachi, I., Aida, J., Hikichi, H. & Kondo, K. (2020). Disaster Resilience in Aging Populations: Lessons from the 2011 Great East Japan Earthquake and Tsunami. *Journal of the Royal Society of New Zealand*, 50(2), 263-278. <https://doi.org/10.1080/03036758.2020.1722186>
- Kelman, I. (2019). Axioms and Actions for Preventing Disasters. *Progress in Disaster Science*, 2, 1-3. <http://dx.doi.org/10.1016/j.pdisas.2019.100008>
- Khalaj, M., Kamali, M., Costa, M. E. V., & Capela, I. (2020). Green synthesis of nanomaterials - A scientometric assessment. *Journal of Cleaner Production*, 267, 1-17. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.122036>
- Kitchenham, B. (2007). Guidelines for Performing Systematic Literature Reviews in Software Engineering. *Technical report, Ver. 2.3 EBSE Technical Report. EBSE*. <https://docs.edtechhub.org/lib/EDAG684W>
- Kurniawan, A., Maarif, S., & Susilo Rahardi, C. (2021). The Role of Women in Community Development after Earthquake, Tsunami, and Liquefaction in Central Sulawesi, Indonesia. Ganaya, *Jurnal Ilmu Sosial dan Humaniora*, 4(2), 722-742. <http://jayapanguspress.penerbit.org/index.php/ganaya>
- Llorente-Marrón, M., Díaz-Fernández, M., Dema Moreno, S., & Méndez-Rodríguez, P. (2020a). Socioeconomic Consequences of Natural Disasters on Gender Relations: The Case of Haiti. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 50, 1-7. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2020.101693>
- Llorente-Marrón, M., Díaz-Fernández, M., Méndez-Rodríguez, P., & González Arias, R. (2020b). Social Vulnerability, Gender and Disasters. The Case of Haiti in 2010. *Sustainability (Switzerland)*, 12(9), 1-21. <https://doi.org/10.3390/su12093574>
- Marangunić, N., & Granić, A. (2015). Technology Acceptance Model: A Literature Review from 1986 to 2013. *Universal Access in the Information Society*, 14(1), 81-95. <https://doi.org/10.1007/s10209-014-0348-1>
- Merigó, J. M., & Yang, J. B. (2017). Accounting Research: A Bibliometric Analysis. *Australian Accounting Review*, 27(1), 1-30. <https://doi.org/10.1111/auar.12109>

- Möller, A. M., Ansari, P., Ebrahim, N. A., & Khoo, S. (2016). Physical activity and aging research: A Bibliometric analysis. *Journal of Aging and Physical Activity*, 24(3), 476-483. <https://doi.org/10.1123/japa.2015-0188>
- Çelik, M., Ercan, G., Ayaz, A., Yakut İpekoğlu, H., Baltacı, F., Kurtoğlu, M., Sevgican, Ş., Yardımcı, H. Ç., Küçükyılmaz, S., Özmen, C. G. Çayır, B. Düzcan, M.E., & Sevin, D. (2023). Gender Differences in Human Behaviors During an Earthquake. Gender Differences in Human Behaviors During an Earthquake [Conference Presentation]. In: Erberik, M.A., Askan, A., & Kockar, M.K. (Eds) Proceedings of the 7th International Conference on Earthquake Engineering and Seismology (ICEES 2023), 557–568. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-57357-6_47
- Nahar, K., & Binti Tajuddin, N. A. (2022). A Systematic Review on Women's Disaster Adaptation Strategies in Changing Climate. *Saudi Journal of Humanities and Social Sciences*, 7(6), 257-269. https://saudijournals.com/media/articles/SJHSS_76_257-269.pdf
- Neumayer, E., & Plümper, T. (2007). The Gendered Nature of Natural Disasters: The Impact of Catastrophic Events on the Gender Gap in Life Expectancy. *Annals of the Association of American Geographers*, 97(3), 551–66. <https://www.tandfonline.com/action/journalInformation?journalCode=raag21>.
- Nguyen, H. T. (2019). Gendered Vulnerabilities in Times of Natural Disasters: Male-to-Female Violence in the Philippines in the Aftermath of Super Typhoon Haiyan. *Violence Against Women*, 25(4), 1-20. <https://doi.org/10.1177/1077801218790701>
- Oxfam. (2005). "Oxfam Briefing Note: The Tsunami's Impact on Women." *Oxfam* (December). <https://policy-practice.oxfam.org/resources/the-tsunamis-impact-on-women-115038/>
- Oliver-Smith, A. (1996). Anthropological Research on Hazards and Disasters. *Annual Review of Anthropology*, 25(1), 303-328. <https://www.jstor.org/stable/2155829>
- Paton, D., Moore Johnston, D., (2017). *Disaster resilience: An integrated approach* (2nd ed.). Charles C Thomas Publisher. https://books.google.de/books/about/Disaster_Resilience.html?id=B-1VGNdM8lkC&redir_esc=y
- Paul, S. K., Paul, B. K., & Routray, J. K. (2012). Post-Cyclone Sidr nutritional status of women and children in coastal Bangladesh: An empirical study. *Natural Hazards*, 64(1). <https://doi.org/10.1007/s11069-012-0223-4>
- Pérez-Gañán, R., Dema Moreno, S., González Arias, R., & Cocina Díaz, V. (2022). How Do Women Face the Emergency Following a Disaster? A PRISMA 2020 Systematic Review. *Natural Hazards*, 116, 51-77. <https://doi.org/10.1007/s11069-022-05663-7>
- Phibbs, S., Ann Good, G., Severinsen, C. A., Woodbury, E., & Williamson, K. (2014). What about Us? Reported Experiences of Disabled People Related to the Christchurch Earthquakes. *Procedia Economics and Finance*, 18. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(14\)00930-7](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(14)00930-7)
- Pinho-Gomes, A., McIntosh, A., & Woodward, M. (2024). Sex Differences in Mortality Associated with Heatwaves: A Systematic Review and Meta-Analysis. *European Journal of Public Health*, 34(Supplement_3), 112-113. <https://academic.oup.com/eurpub/article/doi/10.1093/eurpub/ckae144.283/7843014>.
- Quarantelli, E. L. (1999). What Is a Disaster: Perspectives on the Question. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 8(5). <https://doi.org/10.1108/dpm.1999.8.5.370.3>
- Quigley, K. F., & Quigley, J. (2013). Of Gods and Men: Selected Print Media Coverage of Natural Disasters and Industrial Failures in Three Westminster Countries. *Journal of Homeland Security and Emergency Management*, 10(1), <https://doi.org/10.1515/jhsem-2012-0054>

- Raeeszadeh, M., & Karamali, M. (2018). Scientific Mapping of Military Trauma Papers using Co-Word Analysis in MEDLINE. *Journal of Military Medicine*, 20(5), 476-487. https://militarymedj.bmsu.ac.ir/article_1000773.html?lang=en [In Persian].
- Rivers, J.P.W. (1982). Women and Children Last An Essay on Sex Discrimination in Disasters. *Disasters*, 6(4), 256-67. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1467-7717.1982.tb00548.x>
- Rushton, A., Phibbs, S., Kenney, C., & Anderson, C. (2022a). I Wouldn't Trade This Country of Ours for Anything': Place, Identity and Men's Stories of the 2016 M7.8 Kaikōura/Waiiau Earthquake. *Social and Cultural Geography*, 23(8), 1155-1173. <https://doi.org/10.1080/14649365.2021.1907857>
- . (2022b). She'L Be Right': The Place of Gendered Emotions in Disasters. *Gender, Place and Culture*, 29(6), 793-815. <https://doi.org/10.1080/0966369X.2021.1892595>
- Sa'diah, H., & Monggilo, Z. M. Z. (2022). Risk Communication for Earthquake Mitigation in Indonesian Women's Prison. *Ultimacomm: Jurnal Ilmu Komunikasi*, 14(1). <https://doi.org/10.31937/ultimacomm.v14i1.2589>
- Sadiqi, Z., Trigunarsyah, B., & Coffey, V. (2017). A Framework for Community Participation in Post-Disaster Housing Reconstruction Projects: A Case of Afghanistan. *International Journal of Project Management*, 35(5), 900-912. <https://doi.org/10.1016/j.ijproman.2016.11.008>
- Saito, F. (2012). Women and the 2011 East Japan Disaster. In *Gender and Development* (Vol. 20, Issue 2, pp. 265-279). <https://doi.org/10.1080/13552074.2012.687225>
- Salvati, P., Petrucci, O., Rossi, M., Biamchi, C., A. Pasqua, A., & Guzzetti, F. (2018). Gender, Age and Circumstances Analysis of Flood and Landslide Fatalities in Italy. *Science of the Total Environment*, 610-611. <http://dx.doi.org/10.1016/j.scitotenv.2017.08.064>
- Save the Children & UNFPA (2020). *Adolescent Sexual and Reproductive Health for Humanitarian Settings*. [https://cdn.iawg.rygn.io/documents/ASRH Toolkit 2020 Edition/English/ASRH Toolkit/IAWG-Toolkit_Full.pdf?mtime=20210719200645&focal=none](https://cdn.iawg.rygn.io/documents/ASRH_Toolkit_2020_Edition/English/ASRH_Toolkit_IAWG-Toolkit_Full.pdf?mtime=20210719200645&focal=none).
- Seager, J. (2014). Disasters Are Gendered: What's New? In Singh, A., & Zommers, Z. (Eds.), *Reducing Disaster: Early Warning Systems for Climate Change*. Springer, Dordrecht 265-281. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-94-017-8598-3_14
- Shakya, K. (2016). Earthquake: Impact on Nepalese Economy and Women. *Lowland Technology International*, 18(2), 75-82. <https://core.ac.uk/download/pdf/145190489.pdf>
- Slattery, M. (2003). *Key Ideas in Sociology*. United Kingdom: Nelson. https://books.google.de/books/about/Key_Ideas_in_Sociology.html?id=c4BwHtKcitwC&redir_esc=y
- Tearne, J. E., Guragain, B., Ghimire, L., Leaning, J., & Newnham, E. A. (2021). The Health and Security of Women and Girls Following Disaster: A Qualitative Investigation in Post-Earthquake Nepal. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 66, 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2021.102622>
- Thurston, A. M., Stöckl, H., & Ranganathan, M. (2021). Natural Hazards, Disasters and Violence against Women and Girls: A Global Mixed-Methods Systematic Review. *BMJ Global Health*, 6(4), 1-21. <https://doi.org/10.1136/bmjgh-2020-004377>
- Tyler, M., & Fairbrother, P. (2013). Bushfires Are 'Men's Business': The Importance of Gender and Rural Hegemonic Masculinity. *Journal of Rural Studies*, 30, 110-119. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2013.01.002>
- Ünür, E. (2021) Afet yönetiminde toplumsal cinsiyet eşitsizliği doğal afetlerde cinsiyete dayalı

- zarar görülebilirlik farkı.. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 352–81.
https://doi.org/10.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/iausbd_v13i2003
- Valerio, K. A. (2014). Storm of Violence, Surge of Struggle: Women in the Aftermath of Typhoon Haiyan (Yolanda). *Asian Journal of Women's Studies*, 20(1), 148-163.
<https://doi.org/10.1080/12259276.2014.11666177>
- Wisner, B., Blaikie, P., Cannon, P., & Davis, I. (1994). *At Risk: Natural Hazards and People's Vulnerability and Disasters*. Second, London and New York: Routledge.
https://www.preventionweb.net/files/670_72351.pdf
- Yumarni, T., & Amaratunga, D. (2018). Gender Mainstreaming as a Strategy to Achieve Sustainable Post-Disaster Reconstruction. *Built Environment Project and Asset Management*, 8(5), 544-56. <https://doi.org/10.1108/BEPAM-10-2017-0086>
- Zaidi, R. Z., & Fordham, M. (2021). The missing half of the Sendai framework: Gender and women in the implementation of global disaster risk reduction policy. *Progress in Disaster Science*, 10. <https://doi.org/10.1016/j.pdisas.2021.100170>

انفدایند ویدایش نشانه